

Η ιστορική λήψη έγινε το 1863 από τον φωτογράφο Γιόζεφ Ζέκελντ που συνόδεψε μια ταξιδιωτική αποστολή από το Δυρράχιο έως τη Θεσσαλονίκη και εκτυπώθηκε ως χαρακτηριστικό σε βιβλίο το 1866. Η φωτογραφία βρισκόταν σε αφάνεια για πάνω από έναν αιώνα και επανεμφανίστηκε στα αρχεία της Αυστριακής Εθνικής Βιβλιοθήκης....

ΤΑ ΤΕΙΧΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

4ο Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης Χαριλάου

Τμήμα:Α'2 Κατωπόδη Κατερίνα

Σχολικό έτος 2014 - 2015

Σχολικό μάθημα: Νεοελληνική Γλώσσα

Θέμα: Η ιστορία της Θεσσαλονίκης μέσα από τα μνημεία της

Υπεύθυνη καθηγήτρια: κα. Ναουμίδου Μαρία

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	Σελ. 1
Κεφ.1 Ιστορία της Θεσσαλονίκης.....	Σελ.2
• Προϊστορία-πρώτοι ιστορικοί χρόνοι	Σελ.2
• Η νεώτερη προϊστορία	Σελ.3
• ιστορικοί χρόνοι.....	Σελ.4
• Το βασίλειο των Μακεδόνων	Σελ.4
• Ελληνιστικοί χρόνοι	Σελ.6
• Ρωμαϊκή εποχή	Σελ.8
• Βυζαντινή περίοδο	Σελ.10
• Τουρκοκρατία.....	Σελ.11
• Μακεδονικός αγώνας	Σελ.12
• Βαλκανικοί πόλεμοι	Σελ.14
• Νεώτεροι χρόνοι	Σελ.14
• άνω πόλη	Σελ.17
Κεφ.2 Ιστορία του μνημείου.....	Σελ.18
αξιολογήση Βασικά μέρη του μνημείου	
• Επταπύργιο.....	Σελ 25
• Φρούριο Βαρδαρίου.....	Σελ 27
• Πύργος Τριγωνίου.....	Σελ 26
• Λευκός Πύργος.....	Σελ.28
αρχιτεκτονική -διακόσμηση.....	Σελ 31
αξιολόγηση και σύγκριση του μνημείου.....	Σελ.32
φωτογραφικό υλικό-βίντεο.....	Σελ 33-38
δικτυογραφία-βιβλιογραφία.....	Σελ 39

Πρόλογος

Στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας η καθηγήτριά μας Ναουμίδου Μαρία μας ανέθεσε μία εργασία με θέμα τα μνημεία της Θεσσαλονίκης. Αφού έδωσε σε κάθε παιδί κι από ένα μνημείο, μας ζήτησε να βρούμε πληροφορίες γι'αυτό. Το θέμα μου είναι τα βυζαντινά τείχη της Θεσσαλονίκης. Βρίσκοντας πληροφορίες για το μνημείο αυτό έμαθα πολλά που δεν ήξερα γι'αυτό.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

• Προϊστορία-πρώτοι ιστορικοί χρόνοι

Η ζωή στην περιοχή της Θεσσαλονίκης χρονολογείται από τους προϊστορικούς χρόνους. Τα παλαιότερα γνωστά ευρήματα ανάγονται στη νεολιθική εποχή και φτάνουν μέχρι τις αρχές της 3ης χιλιετίας π.Χ. Από τότε οι ανθρώπινες εγκαταστάσεις γύρω στον Θερμαϊκό κόλπο αναπτύσσονται χωρίς διακοπή.

Μέχρι σήμερα, μέσα στα όρια της περιτειχισμένης βυζαντινής πόλης δεν βρέθηκαν κατάλοιπα από την προϊστορική εποχή έξω όμως από τον περίβολο των τειχών της, χαρακτηριστικά σημεία των τοπίων αποτελούν οι οικισμοί, οι οποίοι με το πέρασμα του χρόνου και την συσσώρευση των οικοδομικών υλικών σχηματίζουν χαρακτηριστικά εξάρματα, τα οποία στις μεταγενέστερες περιόδους γίνονται πραγματικοί γήλοφοι, με ύψος που πλησιάζει ή και ξεπερνά τα 20 μέτρα. Στη Μακεδονία οι γήλοφοι αυτοί ονομάζονται *τούμπες*. Οι τούμπες καταλήγουν να είναι διακριτά σημεία στον χώρο, που κυριαρχούν στο τοπίο, καθώς είναι ιδιαίτερα ορατές στις περισσότερο πεδινές περιοχές. Στους οικισμούς αυτής της μορφής, η ανοικοδόμηση κάθε νέου οικήματος γίνεται πάνω στα θεμέλια του παλαιότερου, μία πρακτική που έχει ως αποτέλεσμα την γρήγορη ανύψωση της θέσεως. Αυτοί οι οικισμοί, αραιοί στην αρχή, με την πάροδο του χρόνου άρχισαν να πληθαίνουν και οι περισσότεροι, όπως ο επιβλητικός προϊστορικός συνοικισμός στη συνοικία Ανω Τούμπα, συνέχιζαν να κατοικούνται και στην ιστορική εποχή.

Επιπλέον, φαίνεται ότι σταδιακά η ζωή και ο πολιτισμός πλησίαζαν προς την παραλία και έτσι γύρω από τον μυχό του κόλπου, μέσα στην πρώτη χιλιετία υπήρχαν αρκετά πολίσματα, στον ομαλό χώρο, ανάμεσα στο λιμάνι και στην οχυρή ακρόπολη, ιδρύθηκε μια σημαντική πόλη. Δεν υπάρχουν ακόμα επαρκή στοιχεία που να αποδεικνύουν την ταυτότητα αυτής της πόλης όμως, πληθαίνουν οι ενδείξεις που οδηγούν στην άποψη ότι η πόλη που προϋπήρχε στη θέση της Θεσσαλονίκης ήταν η Θέρμη, που έδωσε και στον κόλπο την ονομασία Θερμαίος και αργότερα Θερμαϊκός.¹

¹. <http://www.imma.edu.gr/imma/history/01.htm>

- Η νεώτερη προϊστορία

Η έρευνα δεν έχει καταλήξει ακόμη για τις ακριβείς διαδικασίες που είναι υπεύθυνες για τους μετασχηματισμούς που χαρακτηρίζουν την επόμενη μακρά περίοδο, την οποία συμβατικά ονομάζουμε **Εποχή του Χαλκού (3.500 - 1.100 π.Χ.)** στη Μακεδονία. Οι ραγδαίες μεταβολές που παρατηρούνται στην οικονομία και την κοινωνική οργάνωση στην Κρήτη και την Πελοπόννησο αλλά και στις Κυκλάδες, οδηγούν τις κοινωνίες εκείνες σε μία εκρηκτική αύξηση της ιεραρχίας και της κοινωνικής πολυπλοκότητας που καταλήγει στην εμφάνιση των «ανακτορικών» πολιτισμών, όπως είχε παρατηρήσει από την δεκαετία του 1970 ο Colin Renfrew. Στη Μακεδονία, ωστόσο, αυτό δεν είναι ορατό.

Οι πληθυσμοί της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού συνεχίζουν να κατοικούν στις νεολιθικές εγκαταστάσεις ή επανεγκαθίστανται σε παλαιότερες νεολιθικές τούμπες, όπως στο Μάνδαλο και στους Σιταγρούς. Παράλληλα, πολλοί οικισμοί που είχαν κατοικηθεί στη Νεώτερη Νεολιθική και είχαν ήδη εγκαταλειφθεί, δεν επανιδρύονται και η αρχή τουλάχιστον της περιόδου σημειώνει μία γενική κάμψη στον αριθμό των οικισμών. Στην περιοχή του Λαγκαδά, για παράδειγμα, ο αριθμός των θέσεων μειώνεται κατά την Πρώιμη Εποχή του Χαλκού, αλλά ανακάμπτει μέχρι το τέλος της 3ης χιλιετίας π.Χ. Στο τέλος της Εποχής του Χαλκού ο αριθμός των θέσεων αυξάνεται ιδιαίτερα, ενώ η **Εποχή του Σιδήρου** εμφανίζει μία υψηλή πυκνότητα θέσεων που όμοιά της δεν υπήρξε ξανά, ούτε καν κατά τη διάρκεια της οθωμανικής περιόδου.

Ανάλογη μείωση των οικισμών εμφανίζεται και στην Ανατολική Μακεδονία, καθώς η γενική εικόνα που διαθέτουμε, αν και είναι σε μεγάλο βαθμό ελλιπής και αποσπασματική, δηλώνει μία δραστική μείωση του πληθυσμού σε σχέση με την ακμή της Νεώτερης Νεολιθικής.

Πριν όμως εξαγάγουμε συμπεράσματα για ενδεχόμενα ιστορικά γεγονότα, καλό είναι να θυμηθούμε ότι ήδη ολόκληρη η 4η χιλιετία π.Χ. αντιπροσωπεύει μία περίοδο πληθυσμιακής υφέσεως, που διαδέχθηκε την κατάρρευση του εκτεταμένου δικτύου των νεολιθικών εγκαταστάσεων και ανταλλαγών ανάμεσα σε περιοχές, σε συμπληρωματικά μικροπεριβάλλοντα και παραγωγικές δυνατότητες. Η ουσιαστικότερη, ωστόσο, αλλαγή που παρατηρείται αυτή την εποχή, είναι η κυριαρχία των οικισμών με μορφή τούμπας. Όλες οι εκτεταμένες, επίπεδες θέσεις έχουν ήδη εγκαταλειφθεί, ενώ ακόμα και οι μεγαλύτερες σε έκταση θέσεις συρρικνώνονται τώρα στα όρια μιας αισθητά μικρότερης τούμπας.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Μεσημεριανή Τούμπα του νομού Θεσσαλονίκης, στην οποία η παλαιότερη νεολιθική εγκατάσταση περιορίζεται στο δυτικό μέρος του αρχικού νεολιθικού οικισμού, καταλαμβάνοντας έκταση μόλις έξι στρεμμάτων και συνεχίζει να κατοικείται και να υψώνεται σε όλη τη διάρκεια της περιόδου. Κατά τη διάρκεια της Εποχής του Χαλκού, το μακεδονικό τοπίο αποκτά πολλά από τα γνώριμά του σήμερα προϊστορικά χαρακτηριστικά.¹

1. <http://www.imma.edu.gr/imma/history/01.htm>

- Ιστορικοί χρόνοι

Σύμφωνα με την επικρατούσα θεωρία, οι φυλές των Μακεδόνων προήλθαν από τα ελληνόφωνα φύλα τα οποία διασπάστηκαν από το κύριο σώμα της ινδοευρωπαϊκής οικογένειας μετανάστευσαν, κατά την 5η χιλιετία π.χ., και εγκαταστάθηκαν στην Βόρεια Ελλάδα στην περιοχή της Βόρειας Πίνδου. Στις αρχές της δεύτερης χιλιετίας π.χ. διακρίνονται οι τρεις ελληνόφωνες ομάδες: η Νοτιοανατολική ομάδα (περιοχή της Βορειοδυτικής Θεσσαλίας) κυρίως Ίωνες, η Ανατολική ομάδα στη Δυτική Μακεδονία, που αποτελούνταν από τους Αρκάδες και τους Αιολείς και η Δυτική ομάδα στην οποία η επικρατέστερη φυλή ήταν αυτή των Μακεδόνων. Την περίοδο αυτή άρχισαν οι μεταναστεύσεις προς το νότο. Τα δυτικά φύλα και κυρίως οι Μακεδνοί, διασπάστηκαν. Μια ομάδα κινήθηκε προς την Στερεά Ελλάδα και την Πελοπόννησο. Μια άλλη εγκαταστάθηκε στην περιοχή της Δωρίδας, αναμείχθηκε με τους ντόπιους και πήρε το όνομα Δωριείς. Μια τρίτη στράφηκε προς την Θεσσαλία, ενώ η τέταρτη αυτή των Μακεδόνων, αναπτύχθηκε στην περιοχή της σημερινής Δυτικής, Νότιας και κεντρικής Μακεδονίας.²

2 ΡΙΖΕΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ “ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ”

- Το βασίλειο των Μακεδόνων³

Η πολιτική ιστορία της Μακεδονίας, ως μέρος της ελληνικής, αρχίζει ουσιαστικά με την βασιλεία του Αλεξάνδρου του Α΄ (495-452 π.Χ.) από τη Δυναστεία των Αργεαδών, η οποία ανήκε στο μακεδονικό φύλο που ίδρυσε το κράτος. Σύμφωνα με την πιθανότερη εκδοχή, το μακεδονικό αυτό φύλο, προερχόμενο από την περιοχή της Ορεστίδος, μετακινήθηκε (γύρω στο 700 π.Χ.) αναζητώντας περισσότερη γη προς τα ανατολικά, κατέλαβε την Πιερία και κατόπιν τη γειτονική Βοττιαία.

Στην περιοχή αυτή ιδρύθηκε (περί το 650 π.Χ.) το μακεδονικό κράτος (Θουκ., II 99). Κατά τον Ηρόδοτο (VIII 139), πριν από τον Αλέξανδρο κυβέρνησαν έξι βασιλείς: ο Περδίκκας ο Α΄, ο Αργαίος, ο Φίλιππος ο Α΄, ο Αέροπος ο Α΄, ο Αλκέτας και ο Αμύντας ο Α΄. Από την εποχή του τελευταίου (πατέρα του Αλεξάνδρου του Α΄) και για αρκετό διάστημα της βασιλείας του Αλεξάνδρου, έως το 479 π.Χ., η Μακεδονία ήταν χώρα υποτελής στους Πέρσες.

Το μακεδονικό βασίλειο, στην έκταση που μας είναι γνωστό έως την εποχή του Φιλίππου, οφείλει σε μεγάλο βαθμό τη συγκρότησή του ως μίας ισχυρής πολιτικής δυνάμεως στις ικανότητες του Αλεξάνδρου του Α΄.

Περδίκκας ο Β΄ (452-413 π.Χ.)

Τα εσωτερικά προβλήματα που προέκυψαν από την μεγάλη εδαφική επέκταση του μακεδονικού βασιλείου την εποχή του Αλεξάνδρου του Α΄, φάνηκαν λίγα χρόνια μετά τον θάνατό του (ο οποίος συνέβη κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες), όταν την Μακεδονία κυβερνούσε ο γιος του Περδίκκας (452-413 π.Χ.): δυναστικές συγκρούσεις, αποσχιστικές κινήσεις των ηγεμόνων της Άνω Μακεδονίας, επεμβάσεις των δυνάμεων της Νότιας Ελλάδος, δηλαδή της Αθήνας και της Σπάρτης, στο πλαίσιο του Πελοποννησιακού Πολέμου αλλά και η εισβολή των Οδρυσών Θρακών συνθέτουν την πολιτική ιστορία του μακεδονικού βασιλείου στο διάστημα των σαράντα περίπου ετών που κυβέρνησε την χώρα ο Περδίκκας.

Αρχέλαος (413-399 π.Χ.)

Ο Αρχέλαος, νόθος γιος του Περδίκκα του Β΄ που αναγνωρίσθηκε όμως ως νόμιμος νωρίς (Πλάτων, *Γοργίας*, 471a, Αιλιανός, *Ποικίλη Ιστορία*, 43), αναγορεύθηκε βασιλεύς, παραμερίζοντας διαφόρους συγγενείς ανταπαιτητές του θρόνου, το 413 π.Χ. Ο Αρχέλαος μετέφερε, ως γνωστόν, την πρωτεύουσα του κράτους από τις Αιγές στην Πέλλα, στο δυτικό τμήμα του Θερμαϊκού κόλπου.

Φίλιππος ο Β΄ (360-336 π.Χ.)

Η άνοδος της Μακεδονίας από την κατάσταση της πολιτικής αστάθειας (και της παρεπόμενης εξαρτήσεως) στην πρώτη ελληνική δύναμη, ως επίτευγμα του Φιλίππου, αποτελεί, ως γνωστόν, ένα από τα χαρακτηριστικότερα δείγματα του καθοριστικού ρόλου της μεγάλης προσωπικότητας στην Ιστορία. Σαφείς πολιτικοί στόχοι, ακαταπρόκλητη δραστηριότητα για την επίτευξή τους, οργανωτικό ταλέντο, επιδεξιότητα της πολιτικής συμπεριφοράς προς υπηκόους και αντιπάλους, πνευματική ευστροφία (στην οποία δεν έλειπε το χιούμορ) είναι τα αναμφισβήτητα γνωρίσματα του Φιλίππου ως μεγάλης προσωπικότητας. Με επιτυχείς εκστρατείες που έλαβαν χώρα στα επόμενα είκοσι χρόνια και ενώ ο Φίλιππος είχε εμπλακεί στην αναμέτρηση με την Αθήνα, η μακεδονική επικυριαρχία εδραιώθηκε σε ολόκληρη την Βαλκανική. Με την άνοδο στον θρόνο της Ηπείρου του γαμπρού του Φιλίππου Αλεξάνδρου, αδελφού της συζύγου του Ολυμπιάδος, το 342 π.Χ. και τη νίκη κατά των Φωκίων τον ίδιο χρόνο, η μακεδονική επιρροή έφθανε από τις ακτές της Αδριατικής έως τον Ελλήσποντο και από τον Δούναβη ως τις Θερμοπύλες. Τέσσερα χρόνια αργότερα, με τη νίκη στη Χαιρώνεια (τον Σεπτέμβριο του 338 π.Χ.) κατά των Αθηναίων και των Θηβαίων, η Μακεδονία έγινε η μόνη ηγετική δύναμη στην Ελλάδα.

3 <http://www.imma.edu.gr/imma/history/01.htm>

- Ελληνιστικοί χρόνοι

Το 316 π.Χ., μόλις δύο χρόνια αφότου είχε καταλάβει την εξουσία, ο βασιλιάς της Μακεδονίας Κάσσανδρος ίδρυσε, στο μυχό του Θερμαϊκού κόλπου, την πόλη της Θεσσαλονίκης. Για να στηρίξει ιδεολογικά τη θέση στους Μακεδόνες, της έδωσε το όνομα της συζύγου του, που ήταν ετεροθαλής αδελφή του Μ. Αλεξάνδρου. Σκοπός του ήταν να δημιουργήσει ένα οικονομικό κέντρο για το βασίλειο της Μακεδονίας, αναγκαίο για το εμπόριο, τόσο με τις πόλεις της νότιας Ελλάδας, όσο και με τη βαλκανική ενδοχώρα.

Το στόχο αυτό της πόλης πρόβλεψαν ο Κάσσανδρος και οι σύμβουλοί του σωστά. Εκείνο που δεν μπορούσαν να προβλέψουν ήταν οι συνέπειες αυτού του ρόλου: στο διάστημα των 2.300 και πλέον χρόνων της ύπαρξής της, η Θεσσαλονίκη, περισσότερο ίσως από οποιαδήποτε άλλη πόλη, σφραγίσθηκε από τις περιπέτειες που επιφύλαξε η ιστορία στη χώρα των Ελλήνων, στην άκρη αυτή της Ευρώπης, μεταξύ Δύσης και Ανατολής.

- οργάνωση

Η νέα πόλη οργανώθηκε πολιτικά, θρησκευτικά και κοινωνικά, όπως οι άλλες ελληνιστικές πόλεις της εποχής: διέθετε βουλή, Εκκλησία του Δήμου και τους πατροπαράδοτους πολιτικούς άρχοντες, οι οποίοι τη διοικούσαν με όλους τους περιορισμούς που έφεραν στο μεταξύ οι νέες συνθήκες. Παράλληλα, είχε και τους βασιλικούς άρχοντες, τον επιστάτη (στρατιωτικό διοικητή) τον υποεπιστάτη, τους αρμοστές κλπ. Αυτοί αντιπροσώπευαν τον βασιλιά και επενέβαιναν κυρίως στα ζητήματα που αφορούσαν τη γενική πολιτική του κράτους. Ο ίδιος μάλιστα ο βασιλιάς εκδήλωνε την κυρίαρχη θέλησή του και επενέβαινε στα εσωτερικά της πόλης με τις επιστολές ή τα βασιλικά διαγράμματα, που αναγράφονταν συνήθως σε στήλες και τοποθετούνταν σε δημόσιους χώρους.

Η έννοια της πόλης-κράτους των κλασικών χρόνων είχε εξασθενήσει εκείνη την εποχή· η πόλη διέθετε μια τυπική αυτονομία και οι σκοποί της εντάσσονταν στην ευρύτερη πολιτική του κράτους.

Πρωτεύουσα του μακεδονικού κράτους, σεβαστή λίγο έως πολύ από όλους, εξακολουθούσε να είναι η Πέλλα· η Θεσσαλονίκη ήταν το λιμάνι της και η βάση του εμπορικού και πολεμικού της ναυτικού. Παράλληλα, χάρη στη γεωγραφική της θέση απορροφούσε σταδιακά τους κατοίκους των γύρω πολισμάτων και είχε μια γρήγορη και μεγάλη εμπορική εξέλιξη. Επικοινωνούσε με όλο τον κόσμο και αποδεχόταν ξένες θρησκείες, όπως του Σάραπη και της Ίσιδος. Το εμπόριό της προσέλκυε κατοίκους της Ανατολής και όπως ήταν φυσικό και τους Εβραίους (3ος αι. π.Χ.) που εκείνη την εποχή είχαν συνοικισμούς σχεδόν σε όλες τις μεγάλες εμπορικές πόλεις της Μεσογείου.

Τότε επιτελέστηκε και η πρώτη περιτείχιση της πόλης. Ωστόσο, παρά την ανάπτυξη του εμπορίου και την αύξηση του πληθυσμού της, έως τη ρωμαϊκή κατάκτηση δεν υπήρξαν σημαντικά ιστορικά γεγονότα που να σχετίζονται με τη Θεσσαλονίκη. Τα μόνα αξιοσημείωτα περιστατικά είναι ότι, εκτός από τον Κάσσανδρο, την επισκέφθηκαν και διέμειναν λίγο ή πολύ στην πόλη, ο Αντίγονος Α΄ ο Γονατάς και ο Φίλιππος Ε΄. Επιπλέον, στα χρόνια του Φίλιππου Ε΄ και του γιου του Περσέα, καθώς εντεινόταν η διαμάχη με τους Ρωμαίους, η Θεσσαλονίκη μνημονευόταν συχνά. Το 168 π.χ. η φρουρά της πόλης αμύνθηκε και απέκρουσε τους Ρωμαίους, αλλά μετά τη μάχη της Πύδνας, όπου ο βασιλιάς της Μακεδονίας ηττήθηκε ολοκληρωτικά, η Θεσσαλονίκη παραδόθηκε στον νικητή, τον Ρωμαίο ύπατο Αιμίλιο Παύλο.

- Ρωμαϊκή εποχή

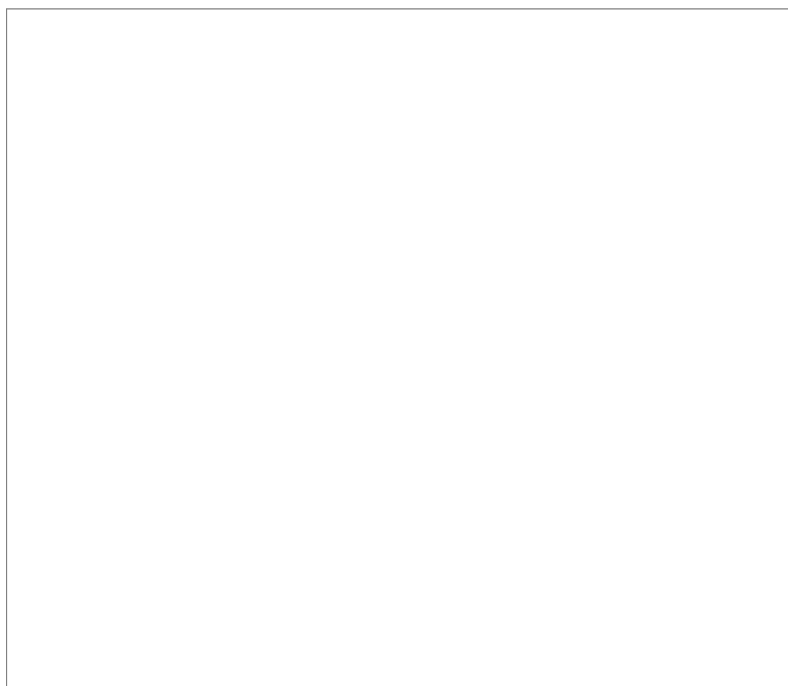
Πρωτεύουσα της ρωμαϊκής επαρχίας της Μακεδονίας, από τα μέσα του 2ου αιώνα π.Χ., αφού είχε ήδη καταλυθεί το μακεδονικό βασίλειο από τους Ρωμαίους, η Θεσσαλονίκη παραμένει για αρκετούς αιώνες μια ακμάζουσα πόλη. Στις αρχές του 4ου αιώνα μ.Χ., ο Βαλέριος Μαξιμιανός Γαλέριος την καθιστά, ως «Αύγουστος», έδρα της επικράτειάς του και αποθανατίζει την παρουσία του στην πόλη (305-311 μ.Χ.) με το ανακτορικό του συγκρότημα και τη γνωστή αψίδα (Καμάρα), όπου απεικονίζεται η εκστρατεία του εναντίον των Περσών. Στα 312 μ.Χ., ο Μέγας Κωνσταντίνος κατασκεύασε ένα τεχνητό λιμάνι στη νοτιοδυτική πλευρά της πόλης ως του πιο σημαντικού, μετά την Κωνσταντινούπολη, οικονομικού και διοικητικού κέντρου της βυζαντινής αυτοκρατορίας, ένα ρόλο που κράτησε η Θεσσαλονίκη ως την υποταγή της στους Τούρκους το 1430. Οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη γνώρισε η πόλη μόνο από τα μέσα του 19ου αιώνα. Από την οθωμανική κυριαρχία απελευθερώθηκε το 1912.

Από αυτή την εποχή (146 π.Χ. και μετά) η πόλη αναπτύχθηκε με γοργό ρυθμό. Η Κόρινθος είχε καταστραφεί (146 π.Χ.) και η Θεσσαλονίκη έγινε το μεγάλο στρατιωτικό, πολιτικό και εμπορικό κέντρο της ελληνικής χερσονήσου. Καθώς μάλιστα η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία επεκτεινόταν προς την Ανατολή και τον Βορρά, η σημασία της Θεσσαλονίκης αυξανόταν όλο και περισσότερο.

Τότε, μεταξύ 146 και 120 π.Χ., κατασκευάστηκε η πασίγνωστη μεγάλη στρατιωτική οδός της Ανατολής, η Εγνατία, που άρχιζε από την Αδριατική και έφτανε μέχρι τον Ελλήσποντο. Η Θεσσαλονίκη βρισκόταν περίπου στη μέση της Εγνατίας και παράλληλα αποτελούσε το τέρμα της διαδρομής από τον Δούναβη στον Θερμαϊκό. Αποτέλεσε, έτσι, το επίκεντρο των συγκοινωνιών Ανατολής-Δύσης και Βορρά-Νότου· γι' αυτό, οι Ρωμαίοι την προστάτευαν και της εξασφάλιζαν ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξή της. Εξάλλου, η *rex romana* παρείχε ασφάλεια και ελευθερία κίνησης σε εμπόρους, ιδέες και θρησκείες.

Η Θεσσαλονίκη είχε μεγάλη επίδοση στο εμπόριο, δέχτηκε νέες εγκαταστάσεις Εβραίων, έγινε η πιο πολυάνθρωπη πόλη της Μακεδονίας, η μητρόπολή της, όπως τη χαρακτηρίζει ο Στράβων, και ανέπτυξε αξιόλογη πολιτική, κοινωνική και πνευματική ζωή. Με μεγάλη λαμπρότητα τελούνταν τα Ολύμπια, τα Πύθια και τα Καβείρια μυστήρια. Είχε σπουδαία πνευματική κίνηση και μάλιστα αμιγώς ελληνική. Με όλη την επιρροή της ρωμαϊκής κυριαρχίας, η γλώσσα που μιλούσαν και έγραφαν οι κάτοικοι, όπως και στην υπόλοιπη Μακεδονία, ήταν ελληνική. Από το πλήθος των επιγραφών που έχουν βρεθεί στη Θεσσαλονίκη, ελάχιστες μόνο είναι λατινικές· ακόμα και οι Εβραίοι είχαν μητρική γλώσσα την ελληνική.

Αψίδα Γαλεριου

- Βυζαντινή περίοδος

Ο Κωνσταντίνος ο Μεγάλος ήταν αυτός που μετέτρεψε τη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία της Θεσσαλονίκης στο μακροβιότερο χριστιανικό βασίλειο. Το 324 χρησιμοποιώντας τη Θεσσαλονίκη ως ορμητήριο για τη διαμάχη του με το Λικίνιο. Στη μάχη της Χρυσούπολης επικράτησε οριστικά ο Κωνσταντίνος και ο Λικίνιος εστάλη εξόριστος στο φρούριο της Ακρόπολης της Θεσσαλονίκης. Η αξιοσημάντη γεωγραφική και στρατηγική σημασία της Θεσσαλονίκης και τα έργα που κατασκευάζονταν τότε στην πόλη την καθιστούν «Συμβασιλεύουσα», ονομάζεται «Μεγαλούπολις» και κατέχει τη θέση της δεύτερης πόλης στην αυτοκρατορία, μετά την Κωνσταντινούπολη.

Το 379 ο Μ. Θεοδόσιος κατεύθυνε από τη Θεσσαλονίκη τον αγώνα κατά των Γόθων, κτίζοντας τα τείχη της πόλεως (380) και ασπάστηκε το Χριστιανισμό ενώ όρισε το Χριστιανισμό σαν επίσημη θρησκεία του κράτους με το σχετικό αυτοκρατορικό διάταγμα. Το 390 ο Μ. Θεοδόσιος διέταξε τη σφαγή χιλιάδων κατοίκων μέσα στον Ιππόδρομο (392), επειδή οι Θεσσαλονικείς δολοφόνησαν τον αρχηγό των υποταγμένων Γόθων και φρούραρχο της πόλεως Βουτέριχο.

Το 582 έγιναν στη Θεσσαλονίκη οι πρώτες επιδρομές των Σλάβων. Η Θεσσαλονίκη από τότε αντιμετώπισε 5 πολιορκίες αλλά το 687 – 8 ο Ιουστινιανός ο Β' απομάκρυνε τον κίνδυνο. Το 860 μ.Χ. οι αδερφοί Κύριλλος και Μεθόδιος από τη Θεσσαλονίκη δημιούργησαν το σλαβικό αλφάβητο, μετάφρασαν τα Ευαγγέλια και διέδωσαν το Χριστιανισμό σε όλους τους Σλάβους. Το 904 μ. Χ. Η Θεσσαλονίκη πολιορκήθηκε και λεηλατήθηκε από τους Σαρακηνούς. Το 976 ο Βασίλειος ο Βουλγαροκτόνος ξεκίνησε από τη Θεσσαλονίκη εναντίον του Βούλγαρου τσάρου Σμεών.

- **Νορμανδική κατάκτηση και το κίνημα των Ζηλωτών**

Το 1185 η Θεσσαλονίκη καταστράφηκε από τους Νορμανδούς, τους οποίους έδιωξε τον επόμενο χρόνο ο αυτοκράτορας Ισαάκιος Β'. Κατά την τέταρτη Σταυροφορία (1204) ο Βονιφάτιος ο Μομφερατικός ίδρυσε το βασίλειο της Θεσσαλονίκης, την οποία ο Θεόδωρος Άγγελος Κομνηνός κατέλαβε το 1222.

Το 1246 ο Ι. Βατάτζης της Ηπείρου ανακηρύχτηκε βασιλιάς της Θεσσαλονίκης. Κατά την επανάσταση των Ζηλωτών (1341 – 1349) ο λαός εξεγέρθηκε κατά των ευγενών. Το 1423 ο Ανδρόνικος παρέδωσε την πόλη στους Ενετούς.

Ο 14ος αι. στάθηκε ο χρυσός αιώνας της Θεσσαλονίκης από φιλολογική και καλλιτεχνική άποψη. Ο καθοριστικός χαρακτήρας της καλλιτεχνικής φυσιογνωμίας της Θεσσαλονίκης, του οποίου η ακτινοβολία ήταν άμεσα συνυφασμένη με την ιστορική διαδρομή της πόλης, βρισκόταν ίσως στην πιο ευτυχισμένη του στιγμή

Τον 14ο αι. η Θεσσαλονίκη έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο σε όλες τις δραματικές φάσεις της ιστορίας του Βυζαντίου: πόλεμος των δύο Ανδρόνικων, δυναστικοί αγώνες του Καντακουζηνού κλπ. Στα τέλη του αιώνα, οι Τούρκοι έγιναν για μικρό χρονικό διάστημα δύο φορές κυρίαρχοι της πόλης. Τον επόμενο αιώνα η αυτοκρατορία κατέρρευσε. Το 1423, ο Μουράτ Β΄ άρχισε νέες κατακτητικές εξορμήσεις και ο διοικητής της Θεσσαλονίκης Ανδρόνικος, επειδή έβλεπε ότι δεν μπορούσε να κρατήσει την πόλη, την παρέδωσε στους Βενετούς υπό όρους. Εξασφάλισε με συμφωνίες τα πατροπαράδοτα προνόμια της πολιτείας και τις ελευθερίες των πολιτών και της Εκκλησίας.

Τέλος, το 1430 οι Τούρκοι κυρίευσαν την Θεσσαλονίκη. Έπειτα από τριήμερη πολιορκία εισέβαλαν στην πόλη από τη βορειοανατολική άκρη και αμέσως μετά επιδόθηκαν σε άγριες σφαγές και λεηλασίες. .

- Τουρκοκρατία

Στις 29 Μαρτίου το 1430 ο Μουράτ ο Β΄ μπήκε στη Θεσσαλονίκη και την κατέστρεψε. Έτσι άρχισε η Τουρκοκρατία. Το 1492 30.000 περίπου Εβραίοι, διωγμένοι από την Ισπανία, εγκαταστάθηκαν στη Θεσσαλονίκη. Το 1571 οι Τούρκοι έσφαξαν περίπου 30.000 κατοίκους για να εκδικηθούν για την ήττα τους στη ναυμαχία της Ναυπάκτου. Τις παραμονές της Επανάστασεως έγιναν μέλη της Φιλικής Εταιρείας οι Θεσσαλονικείς: Μεσθανεύς, Μπαλάνος, Μενεξές, Τάττης κ.α. Το 1835 λειτούργησε το πρώτο ελληνικό σχολείο.

Το 1865 η Θεσσαλονίκη αριθμούσε 50.000 κατοίκους ενώ το 1875 κυκλοφόρησε η πρώτη εφημερίδα της πόλης με την ονομασία «Ερμής». Οι Τούρκοι γκρέμισαν τα τείχη της, το παραθαλάσσιο (1866) και το ανατολικό (1889), που ένωνε το Λευκό Πύργο με το Επταπύργιο.

Μεγάλη πυρκαγιά κατέστρεψε περίπου 2.000 σπίτια το 1890. Το 1892 ο ομογενής Παπάφης ίδρυσε το ορφανοτροφείο «Μελιτεύς» και το 1897 γαλλική εταιρεία κατασκεύασε το πρώτο τεχνητό λιμάνι. Το 1903 άρχισε δράση το Βουλγαρικό Κομιτάτο με ανατινάξεις στη Θεσσαλονίκη και ξέσπασε ο Μακεδονικός Αγώνας (1904 – 1908). Οι νεότουρκοι φυλάκισαν στην έπαυλη Αλλατίνι το σουλτάνο (1908). Τον Ιούνιο του 1908 οι Νεότουρκοι διέθεταν την ισχύ ώστε να απαιτήσουν από το Σουλτάνο Αμπντούλ Χαμίτ Β΄ την πολιτειακή μεταβολή προς τη συνταγματική μοναρχία. Έτσι με μία εντυπωσιακή στρατιωτική κίνηση το Οθωμανικό Στρατό ξεκίνησε από τη Θεσσαλονίκη με κατεύθυνση την έδρα του Οίκου των Οσμανλιδών, την Κωνσταντινούπολη, όπου κορυφώθηκε η Επανάσταση των Νεοτούρκων, με αποτέλεσμα την παραχώρηση Συντάγματος στις 24 Ιουλίου 1908. Τελευταίο σημαντικό γεγονός της οθωμανικής κυριαρχίας στη Θεσσαλονίκη υπήρξε η επίσκεψη στην πόλη του Μεχμέτ στις 31 Μαΐου 1911, στο πλαίσιο της περιοδείας του στα ευρωπαϊκά εδάφη της Αυτοκρατορίας.

Αποκορύφωμα της επίσκεψης αποτέλεσαν η παρέλαση των εθνοτήτων ενώπιον του μονάρχη και το εντυπωσιακό προσκύνημά του στο τέμενος της Αγίας Σοφίας, σύμφωνα με το επίσημο τυπικό του προσκυνήματος της Παρασκευής στο τζαμί Χαμιντιέ της Κωνσταντινούπολης.

Μακεδονικός αγώνας

Ο Μακεδονικός Αγώνας θα μείνει στη μνήμη των περισσότερων ως ένας ανορθόδοξος πόλεμος ελληνικών και βουλγαρικών ενόπλων σωμάτων μέσα στην τουρκική επικράτεια. Σκοπός των ελληνικών σωμάτων ήταν να περιφρουρήσουν το εθνικό φρόνημα των χωριών, ν' αποκαταστήσουν την τάξη σε όσα χωριά είχαν σημειωθεί αποσκιρτήσεις μετά από πιέσεις των αντιπάλων, να εξουδετερώσουν τις ένοπλες ομάδες και να περιορίσουν τη δράση των ληστρικών σωμάτων, τα οποία κινούνταν μεταξύ παρανομίας και εθνικού αγώνα, ταλαιπωρώνοντας τους αγροτικούς πληθυσμούς.

Ο αγώνας αυτός άρχισε ουσιαστικά το 1903 και πήρε τέλος το 1908, όταν θεσπίστηκε το τουρκικό σύνταγμα με το κίνημα των Νεότουρκων. Σ' αυτό το χρονικό διάστημα, δύο ήταν οι κυριότεροι εχθροί του ελληνικού στοιχείου: οι Βούλγαροι κομιτατζήδες και οι Τούρκοι σωβινιστές.

Την άνοιξη του 1903 σχηματίζεται η πρώτη επιτροπή, η Μακεδονική Φιλική Εταιρεία από τον Αργύριο Ζάχο, τον Θεόδωρο Μόδη και τον Θεόδωρο Καπετανόπουλο. Σκοπός ήταν να πειστεί η Ελληνική κυβέρνηση να ενισχύσει την ένοπλη άμυνα των ελληνικών πληθυσμών της Μακεδονίας. Έτσι την άνοιξη του 1904, έρχονται στη Μακεδονία για να μελετήσουν την κατάσταση και να υποδείξουν πρακτικά μέτρα οι λοχαγοί Αναστάσιος Παπούλας και Αλέξανδρος Κοντούλης και οι ανθυπολοχαγοί Γ. Κολοκοτρώνης και Π. Μελάς.

Παράλληλα στην Αθήνα στις 22 Μαΐου 1904 ιδρύθηκε το Μακεδονικό Κομιτάτο, στα γραφεία της εφημερίδας «Εμπρός». Εμπνευστής, ιδρυτής, αλλά και Πρόεδρος του κομιτάτου ήταν ο διευθυντής της εφημερίδας «Εμπρός» Δημήτρης Καλαποθάκης (1862-1921) από την Αρεόπολη και μέλος της πρώτης οργανωτικής επιτροπής ο Πέτρος Κανελλίδης (1846-1911) από το Κουτήφαρι της Έξω Μάνης, διευθυντής της εφημερίδας «Καιροί». Το κομιτάτο, μέλη του οποίου είναι οι Ν. Πολίτης, καθηγητής πανεπιστημίου, Ιωάννης Ράλλης, Πέτρος Σαρόγλου κλπ. αποφασίζει να δράσει άμεσα στέλνοντας ένοπλα σώματα και οπλισμό στους ελληνικούς πληθυσμούς της Μακεδονίας.

Ο Καλαποθάκης, που ως δημοσιογράφος και ως άνθρωπος είχε την καθολική εκτίμηση κράτους και λαού, κρατάει ουσιαστικά στα χέρια του το σχεδιασμό του Αγώνα στο κέντρο. Οργανώνει τα αντάρτικα σώματα και τα αποστέλλει στη Μακεδονία, αλληλογραφεί και συντονίζει, ενημερώνει το κράτος για τον Αγώνα και τον άξιο πρόξενο της Θεσσαλονίκης, τον Λάμπρο Κορομηλά. Στο γραφείο του γίνονται οι στρατολογήσεις και η οργάνωση των εθελοντών και φυσικά των Μανιατών εθελοντών.

Σ' όλα τα ελληνικά προξενεία αποσπάστηκαν αξιωματικοί του στρατού και δημιούργησαν ένα θαυμάσιο δίκτυο συνεργατών και αγωνιστών. Στόχος τους ήταν η εξουδετέρωση της βουλγαρικής και ρουμανικής προπαγάνδας, η εμπιστευτική αλληλογραφία, η κατασκοπεία, η μεταφορά τραυματιών, η τροφοδοσία των Ελλήνων ανταρτών και γενικά η υπεράσπιση του ελληνικού στοιχείου.

Βαλκανικοί πόλεμοι

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι (Α΄ και Β΄), έγιναν ανάμεσα στα Βαλκάνια και την Οθωμανική Αυτοκρατορία, από το 1912 μέχρι και το 1913. Κατά την έναρξη των Βαλκανικών Πολέμων η Σερβία, το Μαυροβούνιο, η Ελλάδα και η Βουλγαρία έκαναν τη Βαλκανική Συμμαχία. Οι χώρες αυτές στράφηκαν κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, γιατί αυτοί οι λαοί ποθούσαν την εθνική τους ολοκλήρωση και βρέθηκαν σε κοινό κίνδυνο να εκτουρκιστούν. Στην αρχή τους έστειλαν τελεσίγραφο, το οποίο οι Τούρκοι απέρριψαν, και έτσι ξέσπασε ο πόλεμος.

Στην διάρκεια αυτού του πολέμου, ο ελληνικός στρατός με αρχιστράτηγο τον διάδοχο Κωνσταντίνο κινήθηκε προς 2 κατευθύνσεις: την Ήπειρο και τη Μακεδονία. Αφού διέσπασε τις τουρκικές γραμμές στο Σαραντάπορο, άνοιξε δρόμο προς τη Δυτική Μακεδονία. Κύρια επιδίωξη ήταν η απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης που κερδήθηκε ανήμερα του Αγίου Δημητρίου ύστερα από την αποφασιστική μάχη γύρω από τα Γιαννιτσά. Στις 26 Οκτωβρίου ο στρατός μπήκε στην πόλη. Εκεί εγκαταστάθηκε κι ο βασιλιάς Γεώργιος Α΄, ο οποίος ήθελε να δείξει πόσο σπουδαία ήταν η Θεσσαλονίκη για την Ελλάδα.

Νεώτεροι χρόνοι

Μετά την απελευθέρωση του 1912 για αρκετό καιρό διατηρήθηκε η οθωμανική διοικητική δομή της πόλης για να αποφευχθεί η οικονομική και κοινωνική διάλυση της πόλης. Είναι χαρακτηριστικό ότι τις ημέρες μετά την παράδοση της πόλης, η οθωμανική χωροφυλακή συνέχιζε ένοπλη να διατηρεί την τάξη, ενώ ο δήμαρχος Οσμάν Σαϊτ παρέμεινε δήμαρχος, με λίγες διακοπές μέχρι το 1922. Τον Μάρτιο του 1913 ο Βασιλιάς Γεώργιος ο Α΄ δολοφονήθηκε στην Θεσσαλονίκη, και την τελευταία στιγμή αποφεύχθηκαν επεισόδια κατά των Μουσουλμάνων και Εβραίων της πόλης στους οποίους αδικώς κινήθηκαν οι πρώτες υποψίες.

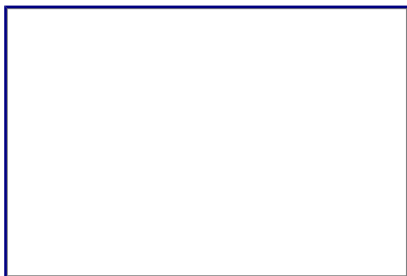
Η Ελλάδα δεν συμμετείχε στο [Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο](#) από το ξέσπασμά του παρά τις προσκλήσεις για συμμαχία και από τις δύο αντίπαλες παρατάξεις. Ωστόσο, με δικαιολογία την βοήθεια προς τον [Σερβία](#) αλλά και αδιαφορία για την εθνική ανεξαρτησία της Ελλάδας, δυνάμεις της [Αντάντ](#) αποβιβάστηκαν στην πόλη τον Οκτώβριο του [1915](#) με σκοπό να εκβιάσουν την είσοδο της Ελλάδας στον πόλεμο. Δημιουργήθηκε το Βαλκανικό Μέτωπο, που απαρτιζόταν από δεκάδες χιλιάδες άνδρες και είχε σκοπό να παράσχει υποστήριξη προς τη [Σερβία](#) και τη [Ρωσία](#).

Ο [Εθνικός Διχασμός](#), όπως ονομάστηκε η διαμάχη ([1916](#)) ανάμεσα στο Βασιλιά Κωνσταντίνο ΙΒ΄ και τον [Ελευθέριο Βενιζέλο](#) αναφορικά με την έξοδο της Ελλάδας στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, οδήγησαν στο σχηματισμό δεύτερης κυβέρνησης από το Βενιζέλο, με έδρα τη Θεσσαλονίκη. Η "[Προσωρινή Κυβέρνηση Εθνικής Άμυνας](#)" απαρτιζόταν από το Βενιζέλο, το [Δαγκλή](#) και τον [Κουντουριώτη](#), τη λεγόμενη "Τριανδρία". Έτσι, η Ελλάδα εισήλθε στον πόλεμο, στο πλευρό της Αντάντ, οδηγώντας παράλληλα στην εκδίωξη του βασιλιά Κωνσταντίνου Α' υπέρ του γιου του [Αλεξάνδρου](#).

Η μεγάλη πυρκαγιά το [1917](#) ήταν η χειρότερη καταστροφή που υπέστη η πόλη κατά τα νεότερα χρόνια. Κατέστρεψε ολοσχερώς κτήρια σπάνιας αρχιτεκτονικής αξίας στο κέντρο της πόλης, καταστήματα, εκκλησίες, τζαμιά και συναγωγές και κυρίως χιλιάδες σπίτια αφήνοντας άστεγους 72.000 κατοίκους, και προκάλεσε τεράστια οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα στην πόλη που είχε ήδη επιβαρυνθεί από την συγκέντρωση προσφύγων που προέρχονταν από τις κοντινές εμπόλεμες ζώνες και την υπό Βουλγαρική διοίκηση Θράκη. Στη θέση των κτηρίων αυτών οικοδομήθηκε η νέα πόλη, με βάση σχέδιο που εκπόνησε ο Γάλλος αρχιτέκτονας [Ερνέστ Εμπράρ](#).

Την περίοδο 1922-[1924](#) στα πλαίσια της Ελληνοτουρκικής Ανταλλαγής Πληθυσμών που συμφωνήθηκε με την [Συνθήκη της Λωζάνης](#), εγκαταστάθηκαν στην πόλη πρόσφυγες από τη [Μικρά Ασία](#) και τον [Πόντο](#). Η εισροή προσφύγων ήταν τόσο έντονη ώστε επέβαλε την ίδρυση νέων, αποκλειστικά προσφυγικών συνοικιών και οικισμών, όπως η [Καλαμαριά](#), ενώ ο μουσουλμανικός πληθυσμός της πόλης συμπεριλήφθηκε στους "ανταλλάξιμους" που υποχρεώθηκαν να μετοικήσουν στην [Τουρκία](#). Στις [3 Οκτωβρίου](#) του [1926](#) εγκαινιάστηκε η πρώτη [Διεθνής Έκθεση της Θεσσαλονίκης](#).

Σε όλο το διάστημα του μεσοπόλεμου οι κοινωνικές ζυμώσεις που προκλήθηκαν από την ανάμιξη μεγάλου αριθμού προσφύγων και Εβραίων και Ελλήνων εργατών έδωσαν μεγάλη δυναμική στα εργατικά κινήματα, που ήδη ήταν ανεπτυγμένα στην πόλη. Ήδη από το 1908 είχε ιδρυθεί με αρχηγό τον [Αβραάμ Μπεναρόγια](#) η σοσιαλιστική οργάνωση Φεντερασιόν, που πρωτοστάτησε στην οργάνωση του συνδικαλιστικού κινήματος και μετέπειτα στην δημιουργία του [ΣΕΚΕ/ΚΚΕ](#). Στην αρχή της δεκαετίας του [1930](#) και μέχρι την επιβολή της δικτατορίας του [Ιωάννη Μεταξά](#), στη Θεσσαλονίκη ήταν συνεχείς οι διαδηλώσεις και απεργίες ομάδων εργατών όπως των καπνεργατών, των [τροχιοδρομικών](#) κ.ά. Την ίδια περίοδο εμφανίστηκαν και αρκετές [εθνικιστικές/αντισιωνιστικές](#) οργανώσεις ως αντίδραση στην πολυπληθή παρουσία των Εβραίων εργατών, με διάφορα προβλήματα με κυριότερο τον [εμπρησμό του Κάμπελ](#), μιας εβραϊκής φτωχογειτονιάς της Θεσσαλονίκης.

11.7.1942: η συγκέντρωση των Εβραίων στην πλατεία Ελευθερίας.

Στη διάρκεια του [Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου](#) η Θεσσαλονίκη καταλήφθηκε από τους [Γερμανούς](#). Οι Εβραίοι περιορίστηκαν στην κοινότητα Χιρς, οι περιουσίες τους δημεύτηκαν και μοιράστηκαν μεταξύ Γερμανών αξιωματικών και Ελλήνων συνεργατών τους. Τελικά, ολόκληρος ο Εβραϊκός πληθυσμός της πόλης οδηγήθηκε στα [στρατόπεδα συγκέντρωσης](#) του [Άουσβιτς](#) και του Μπέργκεν-Μπέλσεν. Περίπου 46.000 Εβραίοι της Θεσσαλονίκης εξοντώθηκαν εκείνη την περίοδο. Η απελευθέρωση της πόλης επήλθε στις 27 Οκτωβρίου του [1944](#).

Στις 10 Φεβρουαρίου 1948 η πόλη δέχθηκε κανονιοβολισμούς από δυνάμεις του [ΔΣΕ](#) με αποτέλεσμα 6 νεκρούς αμάχους.

Στις [20 Ιουνίου](#) του [1978](#) ένας μεγάλος σεισμός επέφερε συνολικά 49 θανάτους και υλικές ζημιές ύψους 1,2 δισ. ευρώ, οι οποίες όμως αποκαταστάθηκαν σύντομα. 220 άνθρωποι τραυματίστηκαν. Ο εν λόγω σεισμός υπήρξε ο πρώτος που έπληξε μεγάλο αστικό κέντρο στην Ελλάδα.

Η περιοχή της Άνω Πόλης Θεσσαλονίκης που διασώθηκε από την πυρκαγιά του 1917 και τη δεκαετία του 1980 επί Υπουργού Πολιτισμού [Μελίνας Μερκούρη](#) χαρακτηρίστηκε διατηρητέος παραδοσιακός οικισμός, βρίσκεται στο βορειότερο και ψηλότερο τμήμα της παλιάς πόλης. Αρχίζει ουσιαστικά από τη βόρεια πλευρά της οδού Αγίου Δημητρίου φτάνοντας βόρεια ως τα τείχη της Ακρόπολης και δυτικά και ανατολικά ως τα αντίστοιχα Βυζαντινά Τείχη, που σώζονται σχεδόν ολόκληρα στην περιοχή.

άνω πόλη

Η περιοχή της Άνω Πόλης διαχωρίζεται στις συνοικίες Τσινάρι, Διοικητήριο, Βλατάδων, Τερψιθέα, Κουλέ Καφέ, Κόκκινη Βρύση, Καλλιθέα.

Παρόλο ότι η περιοχή δεν ερευνήθηκε με αρχαιολογικές ανασκαφές, είναι σχεδόν βέβαιο ότι στην ελληνιστική, ρωμαϊκή και βυζαντινή εποχή δεν κατοικήθηκε, τουλάχιστον συστηματικά. Γειτονίες με κατοικίες δημιουργήθηκαν με την τουρκοκρατία, για να πυκνοκατοικηθεί η περιοχή στα τελευταία χρόνια του 19ου αιώνα, καθώς εκτιμήθηκαν οι κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν (μικροκλίμα) και η υπέροχη θέα που προσφέρει ο τόπος.

Στην περιοχή αυτή περιλαμβάνονται σημαντικά μνημεία της Θεσσαλονίκης όπως: τα Τείχη με την Ακρόπολη και το [Επταπύργιο](#), ο Ναός του Οσίου Δαβίδ (Μονή Λατόμου), ο Ναός του Αγίου Νικολάου Ορφανού, ο Ναός των Ταξιαρχών, η [Μονή Βλατάδων](#), ο *Ναός της Αγίας Αικατερίνης*, ο [Ναός του Προφήτη Ηλία](#), ένας βυζαντινός λουτρόνας της *πλατείας Κρίσπου* στο Κουλέ Καφέ, το [Αλατζά Ιμαρέτ](#) της οδού Κασσάνδρου, ο οθωμανικός τουρμπές στην πλατεία Τερψιθέας καθώς και πλήθος βрусών κ.ά.

Πέρα όμως από τα μνημεία αυτά, στην περιοχή της Άνω Πόλης διασώζεται σε πολλά τμήματα ο παλιός (παραδοσιακός) πολεοδομικός ιστός της πόλης με τους στενούς λιθόστρωτους δρόμους, τα αδιέξοδα, τα μικρά ξέφωτα και τις πλατείες και προπαντός με τα μοναδικά σε λιτότητα, λειτουργικότητα και κομψότητα κτίσματα της Λαϊκής Μακεδονίτικης Αρχιτεκτονικής, αλλά και σπίτια Τουρκικών αρχιτεκτονικών επιρροών.

Εξαιρετο δείγμα της οικιστικής ενότητας της Άνω Πόλης, αποτελούν τα *Καστρόπληκτα* σπίτια δηλαδή που κτίστηκαν την περίοδο των πληθυσμιακών μετακινήσεων των πρώτων δεκαετιών του 20 ου αιώνα, από πρόσφυγες. Τα σπίτια αυτά εφάπτονται των βυζαντινών τειχών και καταδεικνύουν την γρήγορη, πρόχειρη και ραγδαία εγκατάσταση προσφύγων στην πόλη, οι οποίοι, λόγω έλλειψης χώρου έχτισαν δίπλα στα τείχη μικρά χαμόσπιτα με στόχο την στεγαστική τους εξασφάλιση.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ

Οι πρώτες οχυρώσεις της πόλης ξεκίνησαν λίγο μετά την ίδρυσή της, τον 3ο π.Χ. αιώνα. Η ύπαρξη των τειχών πιστοποιείται συν τοις άλλοις από ένα ιστορικό γεγονός: Το 279 π.Χ., όταν οι Κέλτες άρχισαν επιδρομές στην Ελλάδα, αναχαιτίστηκαν μπροστά στα τείχη της πόλης και αναγκάστηκαν να αποχωρήσουν προς νότο, στους Δελφούς και την Αιτωλία. Το μέγεθος και η έκταση της ελληνιστικής αυτής πόλης δεν έχουν ανιχνευθεί ακόμη επαρκώς. Ελάχιστες αρχαιολογικά αξιοποιήσιμες ενδείξεις και ιστορικές μαρτυρίες σώθηκαν για το αρχικό περιτείχισμα της πόλης και τις πρώιμες ρωμαϊκές φάσεις του.

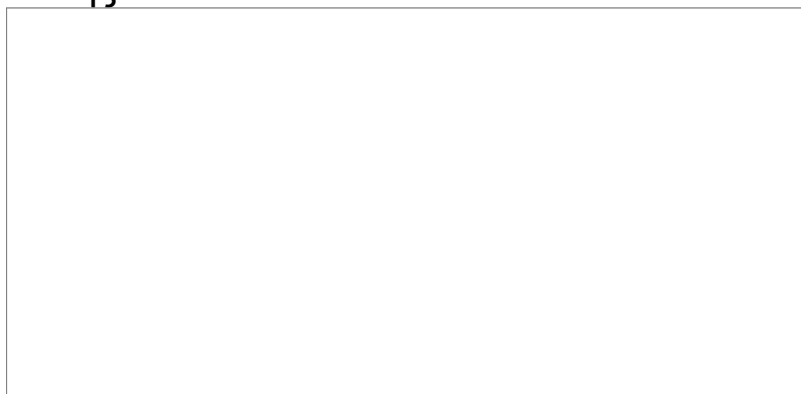
Τον 2ο π.Χ. αιώνα η πόλη κατακτήθηκε από τους Ρωμαίους, όπως και ο υπόλοιπος ελλαδικός χώρος. Το 58 π.Χ. ο Κικέρων βρέθηκε στη Θεσσαλονίκη, εξόριστος από τη Ρώμη. Ανέφερε ότι τα τείχη της πόλης είναι σε κακή κατάσταση και ότι οι κάτοικοι φοβούνται την επιδρομή των Θρακικών φύλων, αναγκάζοντας τους να καταφύγουν στην Ακρόπολη. Παρά την παρατήρηση αυτή, είναι γνωστό πως οι Θράκες εκδιώχθηκαν έξω από τα τείχη χωρίς κανένα πρόβλημα.

Γύρω στα μέσα του 3ου μ.Χ. αιώνα κατασκευάστηκε βιαστικά τείχος με τετράγωνους πύργους, ίσως για την απώθηση επιδρομών των Γόθων. Η περίμετρος του τείχους αυτού αποτέλεσε τη βάση της μεταγενέστερης οχύρωσης που διατηρήθηκε ως σήμερα.

Η νέα οχύρωση της πόλης φαίνεται πως ολοκληρώθηκε από τα τέλη του 3ου αιώνα έως και τον 5ο αι. Το τείχος, εξαιρετικά φροντισμένο και πιο σύνθετο ως προς τη δομή, τα υλικά και την οχυρωματική λειτουργία του, ενσωμάτωσε σταδιακά ως εσωτερικό αντέρεισμα το ρωμαϊκό τείχος. Την περίοδο της βασιλείας του Μεγάλου Κωνσταντίνου (306-336) η Θεσσαλονίκη έγινε μεγάλη ναυτική βάση και το λιμάνι διαπλατύνθηκε και επεκτάθηκε.

Επί Ιουλιανού (361-363), τα τείχη της πόλης επισκευάστηκαν, καθώς ο αυτοκράτορας διέταξε την ενίσχυση όλων των οχυρών της Μακεδονίας, της Πελοποννήσου και της Ιλλυρίας για την απόκρουση των βαρβαρικών επιδρομών.

Είναι γεγονός πως οι αλληπάλληλες βαρβαρικές επιδρομές στους επόμενους αιώνες έκανε επιτακτική την ανάγκη για συνεχή συντήρηση και ενίσχυση των τειχών. Πάντως το αρχικό περίγραμμα δεν άλλαξε ιδιαίτερα στο πέρασμα των αιώνων. Την ιστορία των βυζαντινών οικοδομικών επεμβάσεων μαθαίνουμε από τις διάφορες επιγραφές που σώθηκαν στα τείχη και λιγότερο από τις ιστορικές πηγές. Η μεγάλη ανοικοδόμηση των τειχών έγινε στα τέλη του 4ου με αρχές του 5ου αιώνα, επί βασιλείας του Μεγάλου Θεοδοσίου Α' από τον Ορμίσδα όπως μας πληροφορεί μια επιγραφή μήκους 9 μέτρων και 3 σειρών (από τις οποίες αναγνώσιμη είναι μόνο η δεύτερη σειρά), κοντά στον ομώνυμο πύργο του ανατολικού τείχους, όπου διακρίνεται η φράση: «Τείχεσιν άρρηκτοι Ορμίσδας εξετέλεσε την δε πόλιν...». Ήταν δε ο Ορμίσδας ο περσικής -μάλλον- καταγωγής επικεφαλής της αιγυπτιακής φρουράς της πόλης.

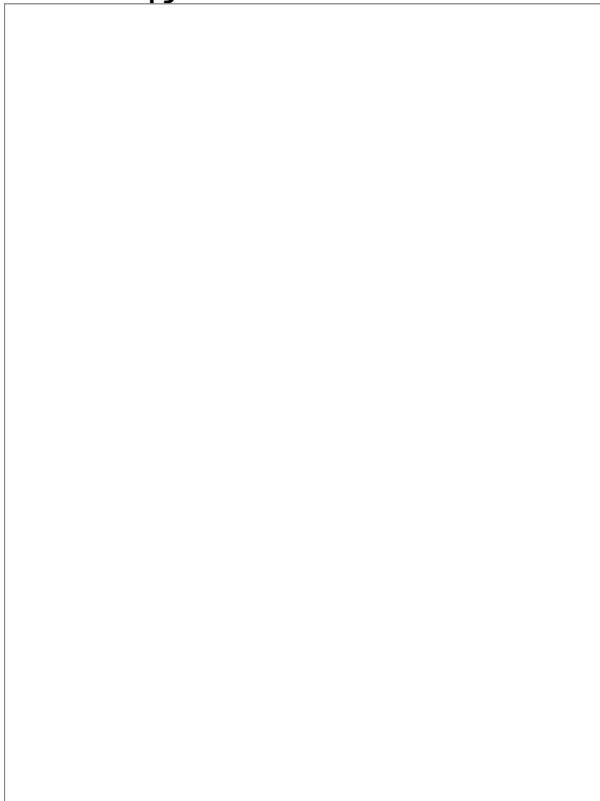

Στα τέλη του 6ου και στις αρχές του 7ου αιώνα, οι επιδιορθώσεις και οι ανακατασκευές των τειχών κρίθηκαν αναγκαίες μετά από τις επίμονες επιθέσεις και πολιορκίες από Αβάρους και Σλάβους. Υπάρχει και μια επιγραφή με την αναφορά Επί του αγιοτάτου Αρχιεπισκόπου Ευσέβιου εγένετο ορισμός αυτού, που μας πληροφορεί πως προσθήκη έγινε όταν αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης ήταν ο Ευσέβιος, ο οποίος αγωνίστηκε για την ενίσχυση της οχύρωσης κατά τη διάρκεια της αυτοκρατορίας του Μαυρίκιου, όταν η πόλη πολιορκούνταν από τους Σλάβους. Πάντως τα τείχη έσωσαν την πόλη από τους Σλάβους κατ' επανάληψιν εκείνη την περίοδο, ενώ τότε γεννήθηκε και ο θρύλος του Αγίου Δημητρίου ως προστάτη της πόλης, καθόσον και στις 2 πολιορκίες των Σλάβων θεωρείται ότι έσωσε την πόλη, με την οπτασία του έφιππου Αγίου να εμψυχώνει τους υπερασπιστές.

Στη συνέχεια, τα τείχη παραμελήθηκαν εξαιτίας της μακροχρόνιας περιόδου ειρήνης τον 8ο και 9ο αιώνα. Οι συνέπειες έγιναν αντιληπτές όταν επιτέθηκαν οι Σαρακηνοί το 904. Οι Βυζαντινοί είχαν ήδη συνειδητοποιήσει ότι θα έπρεπε να γίνουν επισκευές, αλλά οι εργασίες συνεχίζονταν ακόμη στα τείχη, όταν ο στόλος των Σαρακηνών, υπό τη διοίκηση του εξωμότη Λέοντα του Τριπολίτη, εμφανίστηκε στον Θερμαϊκό. Η συνέχεια είναι γνωστή: Η πόλη λεηλατήθηκε, οι άμαχοι σφαγιάστηκαν και 22000 αιχμαλωτίστηκαν και μεταφέρθηκαν στην Ανατολή με σκοπό την πληρωμή λύτρων. Ευτυχώς που οι Σαρακηνοί, όντας απλώς πειρατές, έφυγαν σύντομα μετά το πλιάτσικο. Η πόλη ανασυντάχθηκε και συνέχισε την ανοδική πορεία της για άλλους τέσσερις αιώνες.

Μια επιγραφή στη δυτική πύλη της Καλαμαριάς δίνει πληροφορίες για τις επισκευές που έγιναν στα τείχη τον καιρό του Βουλγαροκτόνου (Βασίλειος Β΄, 976-1025). Εκείνη τη περίοδο η κύρια απειλή για την αυτοκρατορία ήταν οι Βούλγαροι. Όταν οι Νορμανδοί το 1185 επιτέθηκαν με μια τεράστια δύναμη στη Θεσσαλονίκη, τα θαλάσσια τείχη ήταν σε άριστη κατάσταση, αλλά υπήρχαν αδύναμα σημεία στη δυτική πλευρά των τειχών. Οι Νορμανδοί το εκμεταλλεύτηκαν και η πόλη υπέστη ακόμα μία ιστορική λεηλασία.

Το 1355 μ.Χ, η αυτοκράτειρα Άννα Παλαιολογίνα ξεκίνησε εκστρατεία κατά του Κατακουζηνού, επιδιορθώνοντας ένα μεγάλο μέρος των τειχών, δημιουργώντας δύο πύλες στα τείχη στην μία εκ των οποίων επιγραφή μας πληροφορεί για το έργο αναφέροντας <<Ανεγέρθη η παρούσα πύλη ορισμό της κραταιάς και Αγίας ημών κυρίας και Δεσποίνης κυράς Άννης της Παλαιογίνης υπηρετήσαντος καστροφύλακος Ιωάννου Χαμαέτου του Κοιαιστόρως τω ΣΩΔΞ΄ έτη ινδικτιώνι Θ΄>>, ενώ η επιγραφή στην βόρεια πλευρά μας πληροφορεί για την αποπεράτωση του έργου αναφέροντας συγκεκριμένα <<Σθένει Μανουήλ του κρατίστου Δεσπότη έγειρε τον δε πύργον συν τω τειχίω Γεώργιος Δουξ απόκαυκος εκ βάθρων σθένει Μανουήλ του Καρτίστου>>. Η τελευταία βυζαντινή παρέμβαση έγινε πιθανότατα επί Μανουήλ Β' Παλαιολόγου στο διάστημα 1369-1373, όταν διοικούσε την πόλη ως δεσπότης.

Στη διάρκεια της Ενετικής κατοχής (1423-1430) δεν έγιναν οι απαραίτητες επισκευές στα τείχη, κρίνοντας από τους πολίτες οι οποίοι έκαναν εκκλήσεις στη Βενετία για το πρόβλημα. Η αδιαφορία των Βενετών ήταν πραγματικά αδικαιολόγητη, δεδομένου όταν ο Μουράτ και ο πολυάριθμος στρατός του είχαν στρατοπεδεύσει έξω από τα τείχη της πόλης.

Οι Τούρκοι κατέλαβαν την πόλη το 1430 και παρέμειναν εκεί για 5 σχεδόν αιώνες. Οι δικές τους προσθήκες στα τείχη ήταν ο σημερινός Λευκός Πύργος, στη βόρειο-δυτική πλευρά ο Πύργος Τριγωνίου και ο κεντρικός Πύργος στο Επταπύργιο. Οι δύο πρώτοι πρέπει να έχουν χτιστεί αμέσως μετά τη Τουρκική κατάσταση και ο τρίτος το 1431, καθώς μαρτυρά η τουρκική επιγραφή. Τελευταία προσθήκη στην περίμετρο των τειχών, στη νοτιοδυτική απόληξη τους, αποτέλεσε το φρούριο Βαρδαρίου, που κατασκευάστηκε επί Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς για την ενίσχυση του λιμανιού

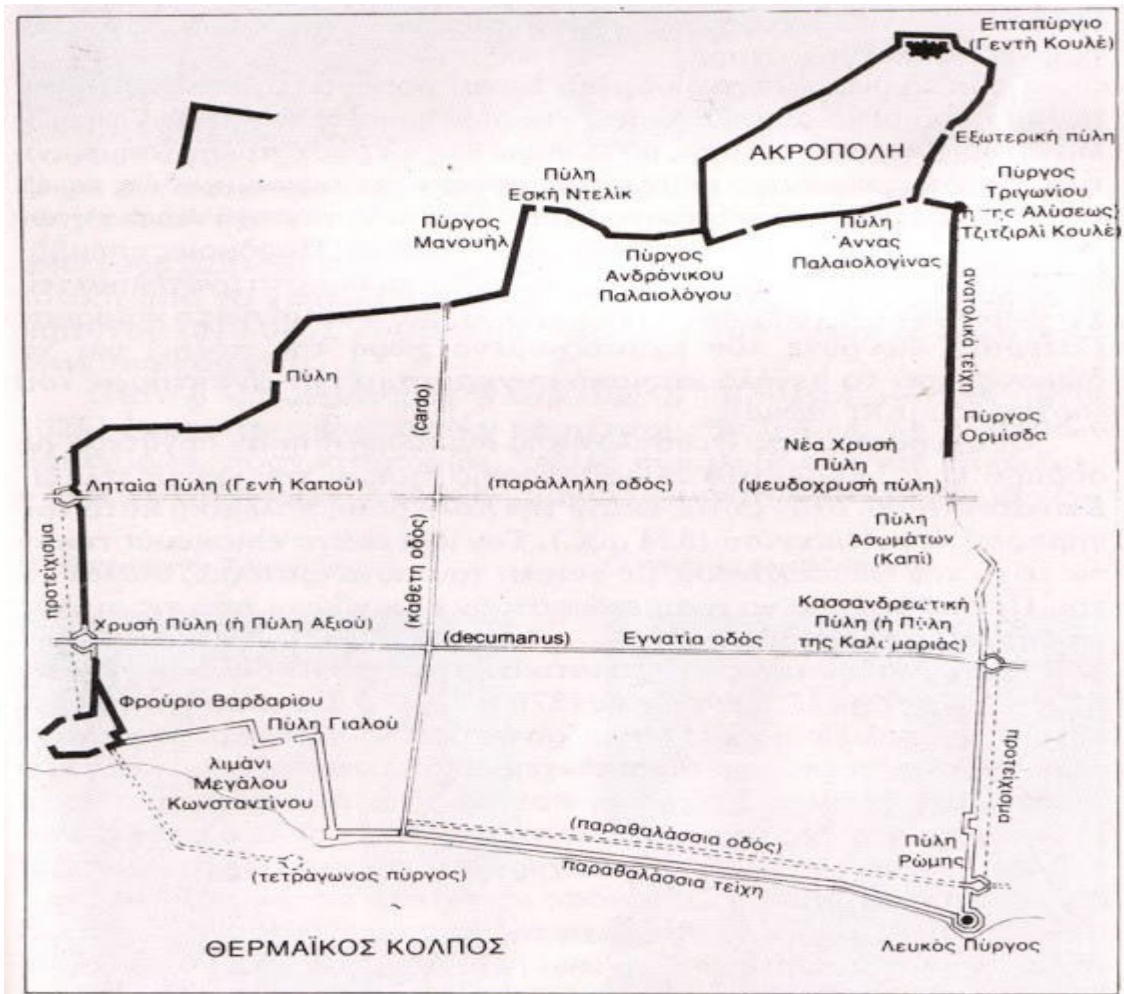
Με την εξέλιξη της τεχνολογίας του πολέμου τα τείχη έχασαν σταδιακά την οχυρωματική τους σημασία και τον 19ο αιώνα θεωρήθηκαν εμπόδιο στην ανάπτυξη της πόλης. Με την κατεδάφιση του θαλάσσιου τείχους το 1870 και τις καθαιρέσεις εν συνεχεία τμημάτων του ανατολικού και δυτικού τείχους ως τις αρχές του 20ου αιώνα συντελέστηκε η καταστροφή της μισής σχεδόν περιμέτρου των τειχών της Θεσσαλονίκης.

Η πόλη ξανάγινε Ελληνική το 1912. Αλλά τότε πλέον τα τείχη δεν εξυπηρετούσαν κανένα στρατιωτικό σκοπό ενώ ένα μεγάλο μέρος είχε ήδη κατεδαφιστεί από τους Τούρκους τις προηγούμενες δεκαετίες

Με την εξέλιξη της τεχνολογίας του πολέμου τα τείχη έχασαν σταδιακά την οχυρωματική τους σημασία και τον 19ο αιώνα θεωρήθηκαν εμπόδιο στην ανάπτυξη της πόλης. Με την κατεδάφιση του θαλάσσιου τείχους το 1870 και τις καθαιρέσεις εν συνεχεία τμημάτων του ανατολικού και δυτικού τείχους ως τις αρχές του 20ου αι. συντελέστηκε η καταστροφή της μισής σχεδόν περιμέτρου των τειχών της Θεσσαλονίκης.

Σήμερα τα Βυζαντινά Τείχη, υπάγονται στην Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων της Θεσσαλονίκης από την οποία συντηρούνται και αποτελούν [Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς](#), ενώ έχουν να επιδείξουν την τεράστια ιστορία της Θεσσαλονίκης η οποία παρέμεινε ακέραια στον χρόνο.

ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΤΟΙΧΩΝ

Βασικά μέρη του τείχους

Επταπύργιο

Το φρούριο του Επταπυργίου βρίσκεται στο βορειοανατολικό άκρο της Ακρόπολης. Αποτελείται από δέκα πύργους τριγωνικούς και τετράπλευρους και από τα μεσοπύργια τμήματα τους. Παρουσιάζει ένα σύμπλεγμα διαφορετικών κατασκευαστικών φάσεων από την πρώιμη βυζαντινή περίοδο έως και την περίοδο της Τουρκοκρατίας, με τελική φάση τη νεώτερη προσθήκη των κτισμάτων των φυλακών, και ταυτόχρονα ένα από τα πιο καλοδιατηρημένα μνημεία μεσαιωνικής οχυρωτικής στον ελληνικό χώρο.

Το Επταπύργιο, έσχατο καταφύγιο των υπερασπιστών της πόλης και έδρα διοικήσεως της, δεν είναι συνολικά χρονολογημένο. Πύργοι και μεσοπύργια της βόρειας πλευράς του ανήκουν στη γενική διάταξη του παλαιοχριστιανικού τείχους της Ακρόπολης, με πολλές, βέβαια, μεταγενέστερες επεμβάσεις. Η νότια πλευρά με τους πέντε πύργους της προστέθηκε στα βυζαντινά χρόνια, δημιουργώντας έτσι το φρούριο.

Η ονομασία «Επταπύργιο» απαντάται την περίοδο της Τουρκοκρατίας, ως μίμηση -κατά μία άποψη- του Επταπυργίου της Κωνσταντινούπολης (Yedi Kule), αντίστοιχου οχυρωματικού έργου του 15ου αι.

Αναφορές στο φρούριο σε πρώιμες πηγές δεν υπάρχουν και οι μεταγενέστερες είναι συχνά ασαφείς. Το 1208-9 αναφέρεται ένα «castiel» στη Θεσσαλονίκη και το 1235 ο «κάστρο-φύλαξ μετά των του καστελλίου τζακώνων». Αναφορές του 14ου-15ου αι. στον «Κουλά της Θεσσαλονίκης» σχετίζονται άλλοτε με το Επταπύργιο και άλλοτε με την Ακρόπολη συνολικά.

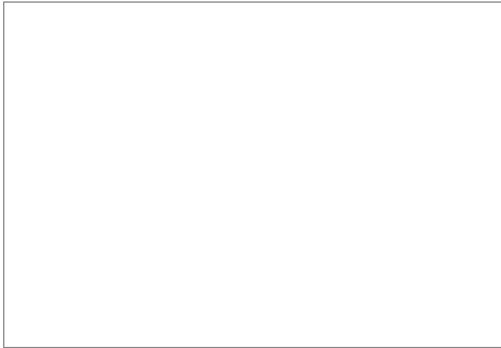
Ένα χρόνο μετά την κατάληψη της πόλης από τους Τούρκους, το 1431, ο πρώτος τούρκος διοικητής Τσαούς-Μπέη ανασκευάζει τον κεντρικό πύργο εισόδου του Επταπυργίου και εντοιχίζει επιγραφή. Το 1591 στο φρούριο (Iç Kale) διαμένει ο φρούραρχος με 300 άντρες. Χαμένη επιγραφή που καταγράφει ο Εβλιγιά Τσελεμπή, τούρκος περιηγητής του 17ου αι., αναφέρεται σε επιδιόρθωση του το 1646.

Το 1732, σε έγγραφο καταγραφής τηλεβόλων και πυρομαχικών των φρουρίων της Θεσσαλονίκης, αναφέρονται οι ονομασίες των πύργων του Γεδή Κουλέ. Αργότερα το φρούριο εγκαταλείπεται ως έδρα διοίκησης, αχρηστεύεται ως οχυρωματικό έργο και στα τέλη του 19ου αι.

μετατρέπεται σε φυλακή.

φρούριο βαρδαρίου

Το φρούριο Βαρδαρίου, γνωστό στους Θεσσαλονικείς με τις επωνυμίες Τοπ-Χανέ ή Ταμπάκ-Χανέ, από τα βυρσοδεψία που ήταν εγκατεστημένα στην περιοχή του, αποτελείται από έναν πεταλόμορφο ελλειπτικό περίβολο "κολλημένο" στα δυτικά τείχη και μια μικρή προεξοχή προς το βορρά. Κτίστηκε από τον Σουλτάνο Σουλεϊμάν Μεγαλοπρεπή, κατά τη

διάρκεια μιας σύντομης παραμονής του στην Θεσσαλονίκη, τον χειμώνα του 1546 και είναι ίσως έργο του αρχιτέκτονα Σινάν. Το ίδιο χρονικό διάστημα κτίστηκε και ο περίβολος του Λευκού Πύργου.

Είναι ένα πολύ παλιό σύστημα οχυρώσεων (ένας πύργος του, ο πρόβος Δουργούτη χρονολογείται στον 9ο μ.Χ. αιώνα) που διαρρυθμίστηκε οριστικά ως οπλοθήκη και κανονιοστάσιο τον 16ο αιώνα. Κάτω από την τοιχοποιία βρέθηκαν πολλά ανακουφιστικά τόξα, μεγάλου πάχους, που χρησίμευαν για την απορρόφηση των κυμάτων της θάλασσας που έφτανε έως εκεί.

Εκεί δημιούργησε ο Μέγας Κωνσταντίνος το Τσερέμπουλο, το τεχνητό λιμάνι που επεκτεινόταν μέχρι τα σημερινά Λαδάδικα και που έδωσε τεράστια ώθηση στην ανάπτυξη της πόλης.

Τρεις κατασκευαστικές φάσεις είναι εμφανείς στον πύργο.

Στην πρώτη ανήκει ο βόρειος περίβολος με τις δυο στεγασμένες πυλίδες, ο οκταγωνικός πύργος, το εξωτερικό τμήμα του νότιου περιβόλου και τρεις πύλες -βόρεια, νότια και δυτική-από τις οποίες η δυτική ήταν υπόγεια.

Στη δεύτερη επέκτειναν κατά πλάτος το νότιο περίβολο για να κατασκευάσουν τρεις πυριτιδαποθήκες που φέρουν επιγραφές με χρονολογία 1741.

Την ίδια εποχή πρέπει να κατασκευάστηκαν και οι καμπύλοι τοίχοι, που περιβάλλουν τις αποθήκες και εμφανίζουν όμοια τοιχοδομία με αυτές. Στο νότιο άκρο του ίδιου περιβόλου αποκαλύφθηκαν ορθογώνιες οχυρωματικές κατασκευές που χρησίμευαν ως προμαχώνες.

Η τρίτη φάση έγινε στις αρχές του 20ου αιώνα, κατά μήκος της Οδού Μοσκώφ. Στο κέντρο του περιβόλου υπήρχαν κτίρια που χρησίμευαν για καταλύματα της φρουράς. Εδώ είχε την έδρα του ο στρατιωτικός διοικητής της πόλης και στεγαζόταν το στρατοδικείο. Μέσα στο χώρο του φρουρίου δεν υπάρχουν σήμερα ορατά ίχνη του δυτικού τείχους. Η παρουσία ενός βυζαντινού πύργου στη ΝΑ του γωνία φανερώνει ότι ο δυτικός οχυρωματικός περίβολος συνεχιζόταν μέχρι το σημείο αυτό.

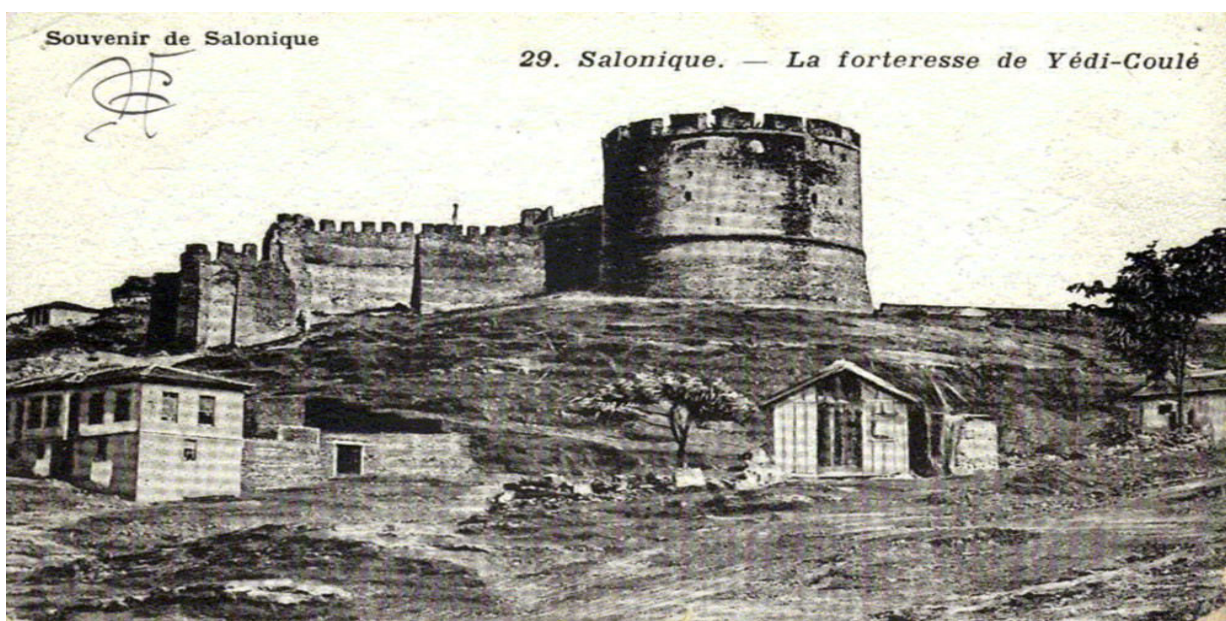
πύργος τριγωνίου

Ο μεγάλος βορειοανατολικός κυλινδρικός Πύργος της οχύρωσης της Θεσσαλονίκης, που με βάση το κείμενο του ιστορικού της αλώσεως της πόλης Ιωάννη Αναγνώστη ονομάστηκε από τους ερευνητές Πύργος του Τριγωνίου, κτίστηκε ταυτόχρονα με το Λευκό Πύργο, μετά την κατάκτηση της Θεσσαλονίκης από τους Οθωμανούς, πιθανότατα το δεύτερο μισό του 15ου αιώνα. Πρόκειται για ένα κυλινδρικό κτίσμα ύψους 20,00-22,00μ. και διαμέτρου που ελαττώνεται όσο αυξάνεται το ύψος του [από 24,85μ. στη βάση του έως 23,45μ. στη στάθμη του δώματος]. Η κλίση που έχει η εξωτερική επιφάνεια λόγω της ελάττωσης της διαμέτρου του εμφανίζεται εντονότερη μέχρι τη στάθμη του πώρινου κοσμήτη καμπύλης διατομής που τον περιβάλλει και στον οποίο οφείλει την οθωμανική ονομασία του “Τζιντζιρλή ή Κουσακλή Κουλέ”, που μεταφράζεται στα ελληνικά ως “Ζωσμένος Πύργος”.

Ο Πύργος κατασκευάστηκε για να αντιμετωπίσει τις νέες τεχνικές πολέμου με την χρήση πυροβόλων όπλων και ο όλος σχεδιασμός του εξυπηρετεί το σκοπό αυτό, όπως το μεγάλο πάχος των τοιχοποιιών του και το κυλινδρικό του σχήμα, που υπαγορεύτηκαν από την ανάγκη εξοστρακισμού των βλημάτων και την εξασφάλιση εποπτείας της γύρω περιοχής. Στο σχεδιασμό αυτό περιλαμβάνονται και δύο προεξοχές στη νότια και δυτική πλευρά, που χρησίμευαν ως παρατηρητήριο και καταχύστρα αντίστοιχα.

Η είσοδος στον Πύργο γίνεται από τα δυτικά μέσω ξύλινης πλατφόρμας, που στηρίζεται σε σύγχρονη μεταλλική κατασκευή. Μετά την είσοδο δημιουργείται ένας τετράγωνος χώρος ο οποίος καλύπτεται από χαμηλό θόλο που οδηγεί σε δύο κλιμακοστάσια, με κατεύθυνση το ένα προς τα βορειοδυτικά και το άλλο προς τα ανατολικά, τα οποία οδηγούν στο πρώτο επίπεδο και συγκεκριμένα σε τρεις θολωτούς χώρους που χρησιμεύουν ως πυροβολεία και σε ένα παρατηρητήριο – αποχωρητήριο, οι οποίοι οργανώνονται κυκλικά και είναι τοποθετημένοι στην εξωτερική πλευρά του Πύργου. Η συνέχεια του βορειοδυτικού κλιμακοστασίου οδηγεί στο δεύτερο επίπεδο, όπου διαμορφώνεται αριστερά του κλιμακοστασίου ένα φυλάκιο ελέγχου της εισόδου, ενσωματωμένο στο βόρειο βυζαντινό τείχος και δεξιά ένας ορθογώνιος κλειστός χώρος που χρησίμευε ως πυριτιδαποθήκη (σήμερα αίθουσα προβολών και ενημερωτικών πινακίδων) και ένας ακόμη χώρος, της φρουράς από όπου γινόταν ο έλεγχος της εισόδου στον Πύργο.

Ανατολικά τείχη, η περιοχή γύρω από τον πύργο του Τριγωνίου σε καρτ-ποστάλ των αρχών του 20ου αιώνα.

Σε αυτόν τον χώρο εντοπίζονται τα κύρια στοιχεία της οχυρωματικής αρχιτεκτονικής όπως η θέση των μηχανισμών λειτουργίας των καταρρακτών, οι διαμπερείς οπές που λειτουργούσαν ως καταχύστρες καθώς και οι υποδομές που τις υποστήριζαν (το τζάκι και η δεξαμενή νερού).

Η παρουσία προϋπάρχοντος μεγάλου ορθογώνιου πύργου της παλαιοχριστιανικής – πρωτοβυζαντινής οχύρωσης, που εντοπίστηκε ανασκαφικά μέσα στον Πύργο, υπαγόρευσε την αναδιαμόρφωση της αρχικής σχεδίασης του δεύτερου επιπέδου. Η απόληξη του μνημείου ενισχύεται με τις κατάλληλα διαμορφωμένες για την άμυνα του Πύργου επάλξεις.

Ο Λευκός Πύργος

Ο **Λευκός Πύργος** της [Θεσσαλονίκης](#) είναι οχυρωματικό έργο οθωμανικής κατασκευής του [15ου αιώνα](#) (χτίστηκε πιθανόν μεταξύ 1450-70). Σήμερα θεωρείται χαρακτηριστικό μνημείο της Θεσσαλονίκης και είναι ό,τι έχει σωθεί από την κατεδαφισμένη οθωμανική οχύρωση της πόλης. Η σημερινή μορφή του πύργου αντικατέστησε [βυζαντινή](#) οχύρωση του 12ου αιώνα, για να χρησιμοποιηθεί στη συνέχεια ως κατάλυμα φρουράς [Γενιτσάρων](#) και ως φυλακή θανατοποινιτών.

Σήμερα λειτουργεί ως μουσείο και είναι ένα από πιο γνωστά κτίσματα-σύμβολα πόλεων στην [Ελλάδα](#). Έχει 6 ορόφους, 34 μέτρα ύψος και 70 μέτρα περίμετρο.

Στην αρχή ονομαζόταν Πύργος του Λέοντος, όπως αναφέρει τουρκική επιγραφή του 1535-1536, η οποία υπήρχε στην είσοδό του εξωτερικού περιβόλου (τώρα κατεδαφισμένος) και η οποία μάλλον αναφερόταν στη χρονολογία κατασκευής του περιβόλου.

Από τον 17ο αιώνα και μετά ονομαζόταν ανεπίσημα *Φρούριο της Καλαμαριάς/Kelemeriye Kal'asi* και *Πύργος των Γενισάρων*. Μετά την διάλυση του τάγματος των Γενίσαρων το 1826 αποκτά το όνομα *Kanlı-Kule*, δηλαδή *Πύργος του Αίματος* λόγω των σφαγών των [Γενισάρων](#).

Το όνομα διατηρείται και μετά το 1826 λόγω της λειτουργίας του ως φυλακή μελλοθανάτων και τόπο βασανιστηρίων, οι οποίοι συχνά εκτελούνταν από τους [Γενισάρους](#) γεμίζοντας με αίμα τους τοίχους. Το σύγχρονο όνομά του το πήρε όταν ένας εβραίος κατάδικος, ο Nathan Guidil, τον ασβέστωσε με αντάλλαγμα την ελευθερία του, το 1891. Μέχρι το 1912 ο χριστιανικός πληθυσμός συνεχίζει να τον αναφέρει *Kanlı-Kule*, ενώ ο εβραϊκός υιοθετεί το *Torre Blanca*, που υιοθετούν και οι τούρκοι ως *Beyaz-Kule*, δηλαδή Λευκός Πύργος.

Η χρονολόγηση της μετονομασίας του έχει τροποποιηθεί με βάση τα βρετανικά έγγραφα που δημοσίευσε ο Βασίλης Κ. Γούναρης. Το 1883 ο Σουλτάνος Αβδ-ουλ-Χαμίτ Β έτυχε να διαβάσει κάποια έγγραφα από τη Θεσσαλονίκη. Σ' αυτά συνάντησε την ονομασία "Πύργος του Αίματος", που προφανώς ήταν σε χρήση ακόμη και από τις κρατικές υπηρεσίες. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Sir John Blunt, του πάντα καλά πληροφορημένου Βρετανού Γενικού Προξένου στη Θεσσαλονίκη, ο Σουλτάνος τηλεγράφησε αμέσως στον Νομάρχη (Βαλή), διατάζοντάς τον να ονομάζει στο εξής τον πύργο "Λευκό" (Ak-koule) και να απαγορεύσει -με την απειλή μάλιστα ποινής- την παλαιότερη δυσφημιστική ονομασία.

Σύμφωνα με την εντολή ο Πύργος ασπρίστηκε και μέσα σε ένα χρόνο, όπως γράφει ο Blunt, δηλαδή εντός του 1884, η νέα ονομασία είχε επικρατήσει πλήρως. Η πληροφορία αυτή διασταυρώνεται με μια ακόμη ανεκμετάλλευτη έως τώρα πηγή, τον James George Cotton Minchin, Γενικό Πρόξενο της Σερβίας στο Λονδίνο, που, όταν επισκέφτηκε τη Θεσσαλονίκη τον Σεπτέμβριο του 1884 βρήκε τον Πύργο ασπρισμένο.

Ο Minchin αναφέρει μάλιστα την ίδια πληροφορία για την άνωθεν διαταγή: όταν ο Σουλτάνος έμαθε το όνομα της φυλακής είπε: "Είναι δυνατόν στις κτήσεις μου να υπάρχει πύργος ο οποίος να ονομάζεται 'Πύργος του Αίματος';"

Είναι προφανές ότι ο Minchin άκουσε την ιστορία από τον συνάδελφό του, τον Blunt, εκτός κι αν του την είπε ο ίδιος ο Βαλής, ο Γκαλίμπ πασάς, τον οποίο επισκέφτηκε προσωπικά. Θα μπορούσε βέβαια να υποθέσει κανείς ότι ο Γκαλίμπ, γνωστός για τις εξωραϊστικές του πρωτοβουλίες, διέδωσε σκόπιμα την ανάμιξη του Σουλτάνου, για να φέρει γρηγορότερα αποτελέσματα.

Πάντως, αν και ο Πύργος ήταν όντως λευκός ήδη, ο Minchin σημείωσε ότι "όλοι οι ασπριστάδες της Θεσσαλονίκης δεν θα ξεπλύνουν το αθώο αίμα που χύθηκε εκεί".

Χάρη στην τοπική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης ο *Φάρος της Μακεδονίας* είναι δυνατόν να επιτευχθεί ακριβέστερη χρονολόγηση του ασπρίσματος. Στις 30 Ιουλίου 1883 (με το παλαιό ημερολόγιο) στον "Κανλί Κουλέ (Πύργο του Αίματος)" δύο κρατούμενοι που έπαιζαν τους "κύβους" φιλονίκησαν και ο ένας δολοφονήθηκε. Το φονικό ακολούθησε αναταραχή που αποκαταστάθηκε από τη φρουρά.

Η αμέσως επόμενη αναφορά του Πύργου είναι στις 29 Φεβρουαρίου 1884 (π.η.), όταν μετά από σχετικό αίτημα των κρατουμένων έγινε "εν τη περιβόλω του παρά την προκουμαίαν Λευκού Πύργου δοξολογία υπέρ του Σουλτάνου", ως ένδειξη ευχαριστίας για την αμνήστευση πολιτικών κρατουμένων στην Κωνσταντινούπολη.

Δυστυχώς η εφημερίδα δεν κυκλοφόρησε από τις 17 Σεπτεμβρίου 1883 έως τις 8 Φεβρουαρίου 1884, διάστημα μέσα στο οποίο, όπως φαίνεται, διατάχθηκε το άσπρισμα και η μετονομασία. Όμως, σε μια αίτηση πολιτικών κρατουμένων που υποβλήθηκε στον Βρετανό Γενικό Πρόξενο στις 14 Οκτωβρίου 1883 και σώζεται ακόμη μεταφρασμένη αναφέρεται ότι οι υπογεγραμμένοι μετήχθησαν στον "Λευκό Πύργο" (Ak-koule) με σίδερα στα πόδια. Θα ήταν επομένως λογικό να υποθέσουμε ότι πιθανόν το φονικό και η αναταραχή στη φυλακή προκάλεσαν τη διοικητική αλληλογραφία που, σύμφωνα με τον Blunt, υπέπεσε στην προσοχή του Αβδούλ-Χαμίτ και ότι η διαταγή του Σουλτάνου εκτελέστηκε στα τέλη του καλοκαιριού του 1883.

Αρχιτεκτονική-Διακόσμηση

Δομικά, Αρχιτεκτονικά, Οχυρωματικά Στοιχεία

Τα τείχη έχουν σχήμα τραπεζίου και η περίμετρος τους ήταν περίπου 7 χιλιόμετρα, σήμερα όμως έχουν περιοριστεί σε 3 χιλιόμετρα. Το ύψος τους κυμαίνεται από 8,30 μέτρα ως 10,50 μέτρα.

Το τείχος της ύστερης αρχαιότητας, που δεν μπορούμε να εντοπίσουμε σε όλο του το μήκος, κατασκευάστηκε στα μέσα του 3ου αι., με απλό σύστημα: κατά διαστήματα πύργοι, που ενώνονταν με ανίσχυρα μεταπύργια. Η περίμετρος αυτών των τειχών αποτέλεσε τη βάση της βυζαντινής οχύρωσης, με μόνη προσθήκη την Ακρόπολη.

Το βυζαντινό τείχος ήταν πιο φροντισμένο και χτίστηκε σύρριζα στην εξωτερική πλευρά του ρωμαϊκού, που λειτουργούσε ως αντιστήριγμα.

Ενισχυμένο κατά διαστήματα με πύργους και πύλες ήταν **διπλό**, τουλάχιστον στις πιο πεδινές περιοχές, με το εσωτερικό κυρίως τείχος, το "ενδότερον" και το εξωτερικό "περιτείχιον" ή "προτείχισμα" ή "περίβολο" σε απόσταση 10 μ. Το θαλάσσιο τμήμα του δεν είχε πύλες, ενώ στο εσωτερικό τεχνητό λιμάνι του Μεγάλου Κωνσταντίνου υπήρχε χαμηλό τείχος προς την πόλη και ένας λιμενοβραχίονας, το "**Τζερέμπουλον**", προς τη θάλασσα.

Είναι χτισμένα με πέτρες και κονίαμα, αλλά και με επαναλαμβανόμενες σειρές από πλατιές οριζόντιες ζώνες από τούβλα που αυξάνουν τη στερεότητα τους και λειαίνουν τις επιφάνειες. Σε μερικά τμήματα εκτός από τις ζώνες με τούβλα υπάρχουν και επαναλαμβανόμενα τυφλά τόξα πλινθόκτιστα, ενώ αλλού ολόκληρη η κατασκευή είναι με τούβλα. Σε ορισμένες περιπτώσεις αυτά διακοσμούνται με σταυρούς, ήλιους, πυροστρόβιλους κ.ά.

Την περίοδο της Τουρκοκρατίας οικοδομήθηκε μέρος των τειχών με απλούς πλίνθους. Σε κάποια σημεία σώζεται ένα μικρό μέρος του τείχους σε απόσταση 4-6 μέτρων από το βασικό τείχος και ονομάζεται προτείχισμα. Το προτείχισμα διευκόλυνε τους πολιορκούμενους καθώς ήταν δύσκολη η προσβολή από τις πολιορκητικές μηχανές, μπροστά από αυτό υπήρχε τάφος με νερό.

Από τους πύργους σώζονται περίπου οι 60. Όλοι έχουν τετράγωνη διατομή εκτός από τον Λευκό Πύργο και τον πύργο **Τριγωνίου**. Αυτοί οι δύο θεωρούνται χτίσματα του 15ου αιώνα και έχουν χτιστεί πάνω σε παλαιότερους πύργους.

Αξιολόγηση & Σύγκριση του μνημείου

Τα Κάστρα της Θεσσαλονίκης είναι ένα σύμπλεγμα τειχών, πύργων και οχυρώσεων με μοναδική αρχαιολογική, αρχιτεκτονική και ιστορική σημασία.

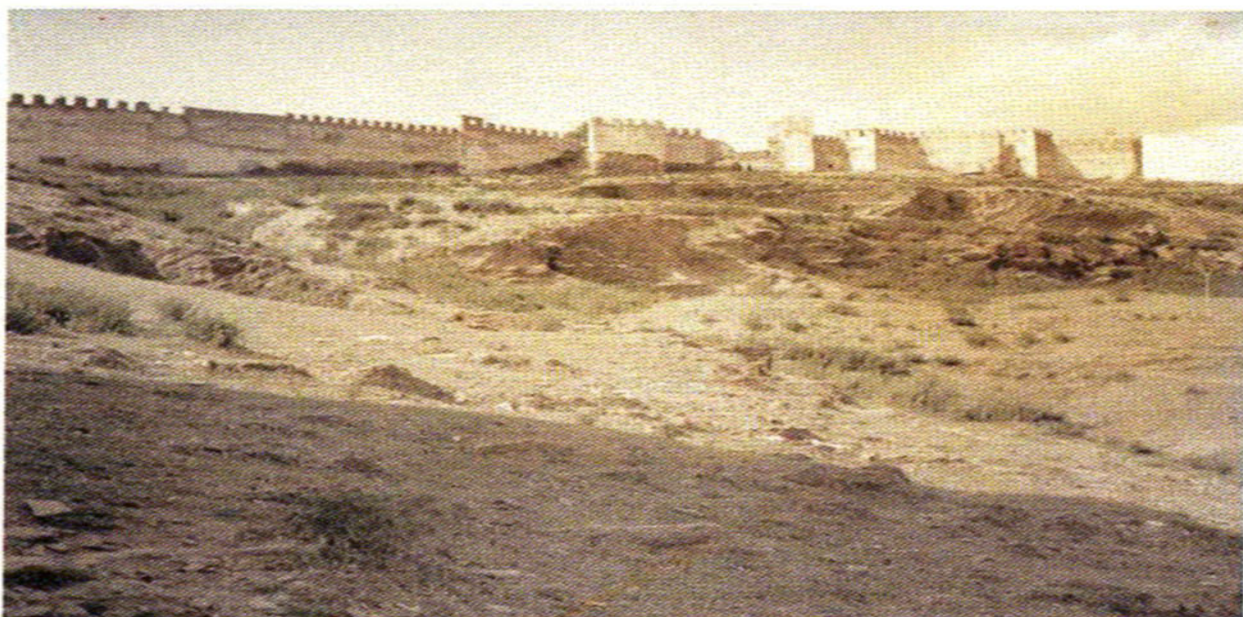
Η σχεδίαση και η τεχνολογία των τειχών τα κάνει να μοιάζουν πολύ με τα βυζαντινά τείχη της Κωνσταντινούπολης, αν και βέβαια το μέγεθος διαφέρει.

Ως οχυρωματικό έργο επιτέλεσε το σκοπό για τον οποίο κατασκευάστηκε με τον καλύτερο τρόπο, προστατεύοντας την πόλη και τους πολίτες από τις διάφορες επιθέσεις που δέχτηκαν ανά τους αιώνες.

Το πόσο σημαντικό έργο ήταν για την πόλη της Θεσσαλονίκης φαίνεται, από το γεγονός ότι, σε όλη την ιστορική διαδρομή της δέχτηκε πολλές παρεμβάσεις συντήρησης, αποκατάστασης αλλά και ανοικοδόμησης.

Τα Βυζαντινά τείχη της Θεσσαλονίκης, αποτελούν σημαντικό τμήμα οχύρωσης, τεράστια ιστορική κληρονομιά και αναπόσπαστο κομμάτι του πολιτισμού της πόλης. Άρρηκτα δεμένη η ιστορία τους με την ιστορική διαδρομή της Θεσσαλονίκης, στέκονται ακόμη όρθια για να μας θυμίζουν από που ερχόμαστε και να μας δείχνουν προς τα πού πρέπει να βαδίσουμε.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

9 1913, Auguste Léon

A 2007

Άποψη του ανατολικού τείχους σε επιχρωματισμένη χαλκογραφία του 1913

30 1918, Léon Busy

A 2168

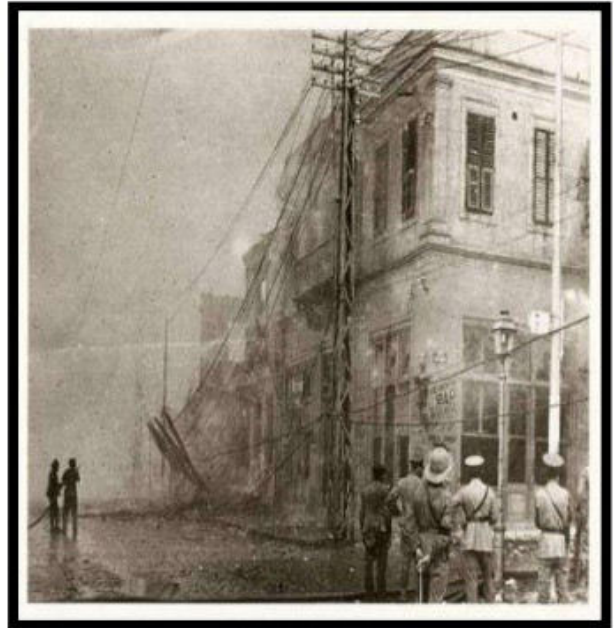
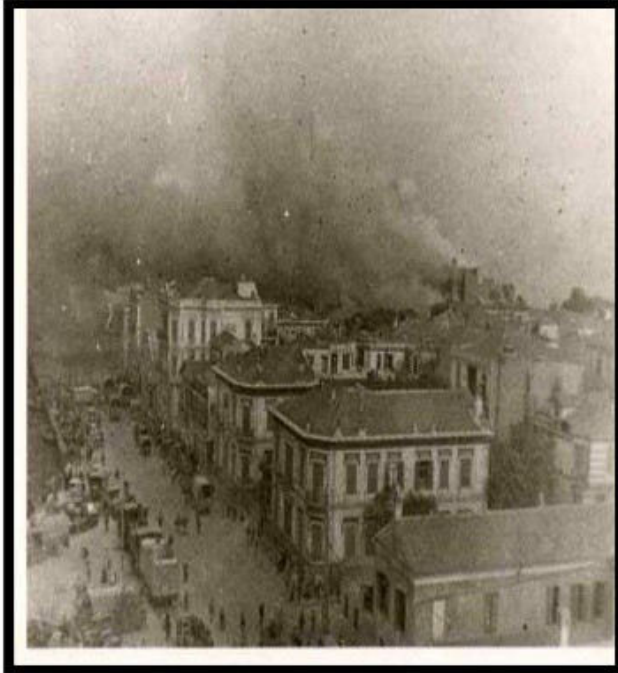
Άποψη των ανατολικών τειχών. Λήψη από Νότο, στο βάθος διακρίνεται ο πύργος του Τριγωνίου

Πυρκαγιά του 1917 μέσα
σε 32 ώρες έκαψε 9.500
σπίτια σε 1000.000 τετρ.
μετρ.

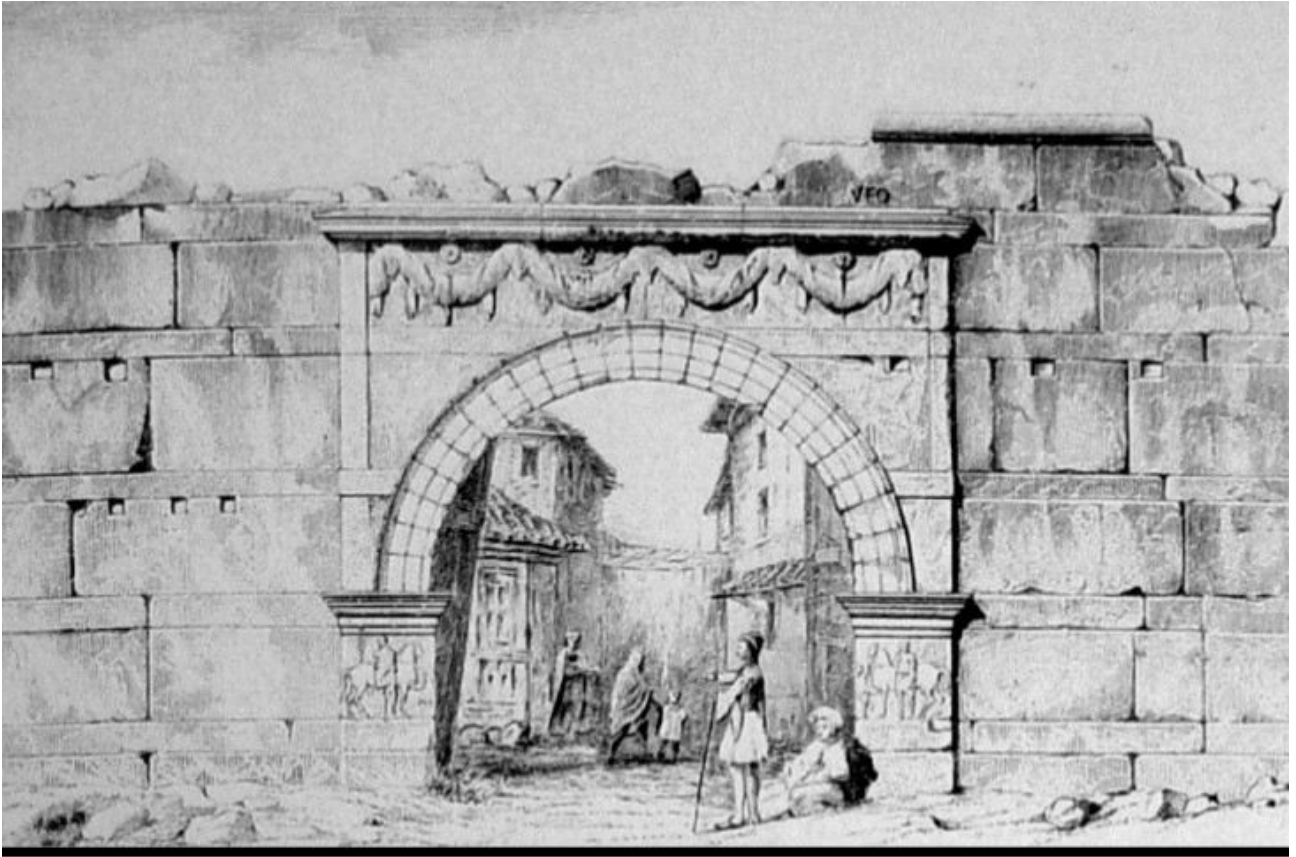

Από την πυρκαγιά το 1917

Λευκός πύργος

Η χρυσή Πύλη ή Πύλη του Βαρδάρη

Μια βόλτα κατά μήκος των τειχών της Θεσσαλονίκης (βίντεο)

<https://www.youtube.com/watch?v=zCeDUp3QSds>

Θεσσαλονίκη. Το παραλιακό τείχος σε 3d rendering (βίντεο)

<https://www.youtube.com/watch?v=kboeWZf10MQ>

ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

<http://www.teithe.gr/modules/content/index.php?id=40>

<http://el.wikipedia.org/wiki/Θεσσαλονίκη>

<http://www.enimerosi360.gr/content.asp?id=4531>

<http://www.prospelasis.com/monument/info/72>

http://takastratisthessalonikis.blogspot.com/2010/03/blog-post_67

[The walls of Byzantine Cities Aesthetics Ideologies and Symbolisms](http://www.academia.edu/6341947/%CE%A4%CE%B1_%CF%84%CE%B5%CE%AF%CF%87%CE%B7_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%92%CF%85%CE%B6%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BD%CF%8E%CE%BD_%CE%A0%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CF%89%CE%BD_%CE%91%CE%B9%CF%83%CE%B8%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B5%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%B2%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CE%AF)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΡΙΖΕΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ “ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ”

